

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ

MODERN TOPLUMDA GENÇLİĞİN DİN ALGISI
(ORDU VE GİRESUN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

YAZAR

CEVAHİR KILIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. ALİ AKDOĞAN

ORDU- 2023

TEZ KABUL SAYFASI

Cevahir Kılıç tarafından hazırlanan “**Modern Toplumda Gençliğin Din Algısı (Ordu ve Giresun Üniversitesi Örneği)**” başlıklı bu çalışma, **29.11.2023** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Prof.Dr. Ali AKDOĞAN Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	İmza
Üye	Prof. Dr. Cenan KUVANCI Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	İmza
Üye	Dr.Öğr. Üyesi Selçuk KIRTEPE Gaziosmanpaşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	İmza

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Cevahir KILIÇ

ÖZET

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ

MODERN TOPLUMDA GENÇLİĞİN DİN ALGISI

CEVAHİR KILIÇ

Eskinin dışlanması, yeninin kutsanması olarak tanımlanan modernlik, 17.yy'da Avrupa'da başlayıp daha sonra bütün dünyayı etkisi altına almaya başlamıştır. Modern insan davranışlarını tanrı merkezinden insan merkezine alarak aklî bir temele dayandırmıştır. Böylece dinin etkisi gittikçe azalmaya, dine olan bakış açıları farklılaşmaya başlamıştır. Din kutsalla özdeşleştirilip modern tarzda yorumlanmıştır. Dinin sadece sübjektif yönüne vurgu yapıp, kendi içerisinde bazen sıkı bazen gevşek dokunuşları vardır. Din daha rasyonel algılanmaktadır. Kişi, çocukluk döneminde temel güven duygusunu sağlıklı bir şekilde elde edemezse, yetişkinlik döneminde kimlik arayışında sıkıntıyla karşılaşır. Bu dönemde kişide dini yansımaları görebilmek için çocukluk döneminde inanç, ibadet ve ahlak kurallarının iyi öğrenilmesi gerekmektedir. Gençlik, dini bağlılığın geleceğinin gösterildiği penceredir. Ancak modernizm, dine bakış açısını değiştirdiği için bu durum gençlerin de dini algılamasını değiştirmiştir. Konu modernizmin dine etkileri ve modern toplumdaki dindar gençlik tasavvurunun nasıl olduğunu açıklama gayesi gütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Modern, Modernizm, Din, Dindarlık, Gençlik

ABSTRACT

PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES

RELIGION PERCEPTION AND YOUTH IN MODERN SOCIETY

CEVAHİR KILIÇ

Defined as the exclusion of the old and the blessing of the new, modernity started in Europe in the 17th century and then began to influence the whole world. He based modern human behavior on a rational basis by taking human behavior from the center of God. Thus, the influence of religion began to diminish and the perspectives on religion began to differ. Religion has been identified with the sacred and interpreted in a modern way. Emphasis is placed only on the subjective aspect of religion, and there are sometimes tight and sometimes loose touches in itself. Religion is perceived as more rational. If a person does not achieve a healthy sense of basic trust during childhood, he or she will face difficulties in seeking identity in adulthood. In this period, in order to see the religious reflections in the person, it is necessary to learn the rules of belief, worship and morality well in childhood. Youth is the window through which the future of religious devotion is shown. However, since modernism has changed the perspective on religion, this situation has also changed the young people's perception of religion. The subject aims to explain the effects of modernism on religion and how religious youth is conceived in modern society.

Key Words : Modern, Modernism, Religion, Religiosity, Youth

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın konusu, deneysel çalışmaların yönlendirilmesi, sonuçların değerlendirilmesi ve yazımı aşamasında yapmış olduğu büyük katkılarında dolayı tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ali AKDOğAN, araştırma ve yazım süresince yardımlarını esirgemeyen her konuda öneri ve eleştirileriyle yardımlarını gördüğüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Yüksek lisansa beraber başlayarak sonrasında aile olduğumuz eşim Emrah KILIÇ ve kızımız Zeynep KILIÇ başta olmak üzere bu süreçte maddi manevi desteğini benden esirgemeyen anneme, babama ve tüm aileme sonsuz teşekkür ederim.

Cevahir KILIÇ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ KABUL SAYFASI	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	ix
ŞEKİLLER	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Konusu	1
1.2 Araştırmanın Amaç ve Önemi	2
1.3 Araştırmanın Problemleri.....	3
1.4 Araştırmanın Hipotezleri.....	4
1.4.1 Demografik Değişkenler ve Dindarlık İle İlgili Hipotezler.....	4
1.5 Araştırmanın Ön Kabul ve Sınırlılıkları.....	5
2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1 Modernlik, Modernizm ve Modernleşme	6
2.2 Modernizm- Gelenek Ayrımı.....	8
2.3 Din ve Dindarlık.....	9
2.3.1 Din ve Dindarlık Kavramları.....	9
2.3.2 Dindarlığın Boyutları.....	12
2.3.2.1 İnanç Boyutu.....	13
2.3.2.2 İbadet Boyutu.....	13
2.3.2.3 Duygu (Tecrübe) Boyutu	13
2.3.2.4 Bilgi Boyutu.....	14
2.3.2.5 Etki Boyutu	14
2.3.3 Gelenek ve Modernlik Arasında Din.....	14
2.4 Gençlik	18
2.4.1 Gençlik Kavramı.....	18
2.4.2 Gençlik ve Din.....	20
3. YÖNTEM	27

3.1	Araştırmanın Yöntemi.....	27
3.2	Örnekleme.....	27
3.3	Araştırmaya Katılanlar ve Özellikleri	27
3.4	Veri Toplama Araçları	28
3.4.1	Dini Tutum Ölçeği.....	28
3.5	Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	29
4.	BULGULAR	30
4.1	Sosyo-Demografik Bulgular	32
4.1.1	Cinsiyet.....	33
4.1.2	Bölüm Değişkeni	33
4.1.3	Medeni Durum.....	34
4.1.4	Yaşadığı Yer	34
4.1.5	Sosyo-Ekonomik Düzey	34
4.1.6	TV İzleme Oranı	35
4.1.7	Kitap Okuma Oranı	35
4.2	Dini Tutuma Yönelik Bulgular	36
4.2.1	Dini Tutum ve Cinsiyet	36
4.2.2	Dini Tutum ve Bölüm Değişkeni.....	38
4.2.3	Dini Tutum ve Yaş	40
4.2.4	Dini Tutum ve Medeni Durum	42
4.2.5	Dini Tutum ve Yaşadığı Yer.....	44
4.2.6	Dini Tutum ve Sosyo-Ekonomik Düzey	44
4.2.7	Dini Tutum ve TV İzleme Oranı	45
4.2.8	Dini Tutum ve Kitap Okuma Oranı	47
5.	SONUÇ.....	49
	KAYNAKLAR	53
	EKLER	59
	Ek 1. Ok-Dini Tutum Ölçeği.....	59
	Ek 2. Etik Kurul Kararı.....	61
	ÖZ GEÇMİŞ	62

TABLÖLAR

Sayfa

Tablo 4. 1 Sorulara Verilen Cevap Bilgileri	30
Tablo 4. 2 Normallik Varsayımı Analizi ve Güvenilirlik Analizi	32
Tablo 4. 3 Cinsiyet Değişkeni Dağılım Tablosu.....	33
Tablo 4. 4 Bölüm Değişkeni Dağılım Tablosu	33
Tablo 4. 5 Medeni Durum Değişkeni Dağılım Tablosu	34
Tablo 4. 6 Yaşanılan Yer Değişkeni Dağılım Tablosu.....	34
Tablo 4. 7 Sosyo Ekonomik Düzen Değişkeni Dağılım Tablosu	34
Tablo 4. 8 TV İzlenme Oranı Değişkeni Dağılım Tablosu.....	35
Tablo 4. 9 Kitap Okuma Oranı Değişkeni Dağılım Tablosu	35
Tablo 4. 10 Cinsiyet Değişkeni T-Test Tablosu	36
Tablo 4. 11 Bölüm Değişkeni Kruskal Wallis-H Analizi.....	39
Tablo 4. 12 Dini Tutum ve Yaş Korelasyon Analizi	40
Tablo 4. 13 Medeni Durum Değişkeni T-Test Tablosu.....	42
Tablo 4. 14 Yaşanılan Yer Değişkeni Tek Yönlü Anova Analizi	44
Tablo 4. 15 Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkeni Tek Yönlü Anova Analizi	45
Tablo 4. 16 TV İzleme Oranı Değişkeni Tek Yönlü Anova Analizi.....	45
Tablo 4. 17 Kitap Okuma Değişkeni Tek Yönlü Anova Analizi.....	47

ŞEKİLLER

Sayfa

KISALTMALAR

Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
F	: F Test
N	: Sayı
Ort.	: Ortalama
Max.	: Maximum
Min.	: Minimum
p	: Anlamlılık
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayıları
SS	: Standart Sapma
T	: T Test
vd.	: Ve Diğerleri

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu

Ergenlik, kişinin çocukluktan yetişkinliğe geçişte, dönemin bazı özelliklerinden dolayı diğer gelişim dönemlerinden farklılık göstermektedir. Genç bireyin kendini, hayatı ve toplumu sorguladığı, dünyayı eskisinden farklı algılamaya başladığı bu dönemde göze çarpan önemli sorunlardan biri, gencin kendini tanıma ve tanımlamada yaşadığı sıkıntıdır. Çünkü genç birey, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yönden değişime uğramıştır. Biyolojik olarak bedeninde bir gelişme gözlemlenirken, psikolojik olarak nasıl davranması gerektiğinin bilmemesinin sonucunda bir davranış karmaşası yaşamakta, sosyal açıdan ise aileden ayrıлып çevreye yönelerek sosyalleşme sürecine girmektedir. Aynı anda soyut düşünme gücü gelişerek bütüncül bir dünya görüşüne sahip olma ve dünya içerisinde kendine bir yer edinme ihtiyacı hissetmektedir.

Dini uyanışın ve ilginin ortaya çıktığı bu dönemde bir hayat felsefesi oluşturmaya çalışan gencin sosyal gelişiminin bir sonucu olarak dinin gerçekliğinden kendisini soyutlaması imkânsızdır. Soyut işlemleri yapabilecek kapasiteye ulaşan gencin zihni artık metafizikî sorunlar üzerinde düşünmeye başlamıştır. Bu sayeden din, doyurucu bir dünya görüşü oluşturma, kimlik edinme ve kutsal olana bağlanma isteğini hissetmeye başlar. Sosyal çevresi arttıkça genç, yaşanan hayat ile dini değerler arasındaki farklılıkları artık algılamaktadır. Bu aşamada genç bir benlik bütünlüğüne kavuşmak için din- çevre çatışmasını çözüme kavuşturmak zorundadır.

Din ve toplum arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu görmekteyiz. Din, toplumu etkileyip değiştirmekte, toplumda dini etkileyip hatta yerine göre şekillendirmektedir. Bu durum dindarlıkla ilgili yapılan çalışmalarda kendini sıkça göstermektedir. Yapılan çalışmalara baktığımızda günümüzde dindarlık olgusunun da değişime uğradığını, bu sebeple toplum yapısında da değişimler olduğunu görmekteyiz. Bu bakımdan gençliğin din algısı ve dindarlığı modern toplum açısından ele alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda hızla değişen modern toplum ve toplumsal değerler karşısında gençlerin yaklaştıkları dini tutumlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma “Modern Toplumda Gençliğin Din Algısı”nın araştırılmasını konu edinmektedir. Araştırmanın temel amacı katılımcıların modern toplumdaki dini tutumları ve dine bakış açılarını incelemektir. Bu çerçevede araştırma ‘Modern toplum dine nasıl

bakmaktadır?’, ‘Değişen toplum gençlerin dine bakış açısını nasıl etkilemiştir?’, ‘Gençlik ve din arasında nasıl bir ilişki vardır?’ gibi sorulara yanıt aramaktadır.

1.2 Araştırmanın Amaç ve Önemi

Toplumumuzun duyarlı, dinamik ve yeniliklere açık kesimi olan, bununla beraber sosyal ve kültürel gelişim ve değişimin yoğun sürecini yaşayan gençliğin çok boyutlu ve karmaşık problemleri vardır. Bu problemlerin önemli kısmını da dini konular oluşturmaktadır. Çünkü insan hayatının çalkantılı ve değişken dönemi olan gençlik çağı, aynı zamanda dine karşı ilginin yoğunlaştığı dönemdir. Bu yüzden dini problemlerin de arttığı dönemdir. Bu bağlamda toplumun geleceği olan gençlerin dini bakışını anlamak bize değişen toplumun gelecekteki dini hayatını tanımamızı sağlayacaktır

Dünyada gençlerin dini yaşantı ve davranışlarına bilimsel yöntemlerle bakılan çalışmalara ilk olarak 20. Yüzyılın başlarında rastlanmaktadır. O tarihlerde ABD’deki bilim adamları ilk olarak bir anket formu hazırlayarak, gençlerin kendilerini ifade ettiklerinden hareketle yaşadıkları dini tasviri ortaya koymaya çalışmışlardır. Yapılan araştırma sonuçlarında gençlerin yüksek dini potansiyele sahip olmalarının yanında dini karasızlık, şüphe ve arayış, geleneksel değerleri inkâr eğiliminde oldukları görülmüştür. Ülkemize baktığımızda modernleşme, sekülerleşme ve çoğulculuk süreçleri; bunlara karşı oluşan tepkiler gençlerin din anlayışını etkilemiştir. Bu durum din eksenli problem ve tartışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tüm bunlara rağmen son 20-25 yılda yapılan çalışmalara bakıldığında Türkiye’deki gençlerin dindarlık düzeyinin ve dine karşı saygısının Batı ülkelerine oranla oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz (Hökelekli, 2015, s. 17)

Din Sosyolojisi alanında birey ve toplumun bakış açısı ilişkisi her zaman önemli olmuştur. Toplum yapısı değiştikçe bireyin bakış açısı da şekillenebilmektedir. Toplum bireyin bütününe kapsadığı için bireyin görüşü değiştikçe toplumun da görüşü değişmektedir. Bu araştırma modern toplumda genç bireyin dine bakış açısı kapsamında önem taşımaktadır. Bu alanda ‘Din ve Modern Toplum’ (Turner, 2017), ‘Modern Dünyada Din’ (Mcguire & Spickard, 2017) gibi çalışmalar yapılmıştır.

Bayyığıt (1989) tarafından hazırlanan “Üniversite Gençliğinin Dini İnanç, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma” isimli doktora çalışmasında yapılan istatistiksel analizler sonucunda gençlerin din probleminin çok boyutlu ve çok sayıda değişkenin

etkileşimi sonucu ortaya çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda gençlerin önemli bir oranının inançla ilgili problemlerinin olduğu, dini pratiklere karşı olumlu olmalarına rağmen uygulama noktasında eksikliklerinin olduğu saptanmıştır.

Koştaş (1995)'in “*Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış*” adlı çalışmasında veri sonuçlarına bakıldığında gençlerin büyük çoğunluğunun İslam'ı kabul ettiği, Allah'a inandıkları, az da olsa inanmayanların da olduğu, inanç yönünden bariz bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Dini yaşayışını farklı boyut ve değişkenlerde bir takım değişiklikler göstermesine rağmen önemini koruduğu, kimlik şekillendirmesinde etkin bir fonksiyona sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapacağımız araştırmada literatüre yeni bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir. Bu sayede yapacağımız çalışmada modern toplumdaki gençliğin dini nasıl algıladığı tespit edilecektir. Yine bireylerin inanç/dünya görüşü tarzları, dindarlıkları ve kişilik özelliklerinin yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, yaşanılan yer, sosyo-ekonomik düzey, televizyon izleme oranı, kitap okuma oranı gibi demografik özellikler ile arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.3 Araştırmanın Problemleri

Günümüzde toplumumuz önemli sosyal değişimlere sahne olmaktadır. Hızlı bir sanayileşme, teknolojik gelişme ve yenilikler toplumun hayat tarzını ve değer yargılarını etkilemekte, değişime yol açmaktadır. Yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren toplumumuzun ve Batı toplumunun içine girdiği bu büyük ve ani değişim sebebiyle gençlik problemleri de önemli bir yoğunluk kazanmıştır. Toplumun dinamik ve duyarlı parçasını oluşturan gençliğin, bu değişimlerden önce etkilenen kesim olması doğaldır. Bu nedenle değişimin ortaya çıkardığı uyumsuzluk ve yabancılaşma görülmektedir.

Gençlik, içinde yaşadığı toplumun izlerini taşımaktadır. Gençliğin problemi toplumun da problemidir. Uyumlu, sağlıklı ve dengeli bir toplum için, toplumun geleceği olan gençleri problemleri, çeşitli yönleriyle ve bütünlük içinde ele alınması ve çözümlenmesi gerekmektedir.

Bu araştırmanın temel problemi ‘Gençlerin yaş, cinsiyet ve okudukları fakülte/bölüm, medeni durum, yaşanılan yer, sosyo-ekonomik düzey, televizyon izleme oranı ve kitap okuma oranına göre dini tutumlarında anlamlı bir ilişki var mıdır?’ şeklindedir.

Araştırmanın temel problemi genç katılımcıların dini tutumlarını tespit etmeye çalışmaktır. Bu doğrultuda araştırmada şu problemlere de cevap aranmaktadır.

Katılımcıların dindarlık düzeyleri nedir?

Sosyo-demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim görülen fakülte/bölüm, medeni durum, yaşanılan yer, sosyo-ekonomik düzey, televizyon izleme oranı, kitap okuma oranı) açısından oluşan gruplar, dindarlık düzeyleri bakımından bir farklılığa yol açmakta mıdır?

1.4 Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada kendisini dindar olarak tanımlayan 18-25 yaş aralığındaki gençlerin nasıl bir dini tutuma sahip olduğunu görmek amaçlanmıştır. Ayrıca demografik değişkenlerle dindarlık ilişkisine dair hipotezler de test edilecektir.

1.4.1 Demografik Değişkenler ve Dindarlık İle İlgili Hipotezler

H₁= Dindarlık düzeyi cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Kadınlar erkeklere oranla daha dindardır.

H₂= Dindarlık düzeyi eğitim görülen fakülte/bölüme göre farklılaşmaktadır. İlahiyat fakültesinde eğitim gören öğrenciler daha dindardır.

H₃= Dindarlık düzeyi yaşa göre farklılaşmaktadır. Yaş arttıkça dindarlık düzeyi artmaktadır.

H₄= Dindarlık düzeyi medeni duruma göre farklılaşmaktadır. Evliler bekarlara göre daha dindardır.

H₅= Dindarlık düzeyi yaşanılan yere göre farklılaşmaktadır. Köyde yaşayanlar, İl ve İlçede yaşayanlara göre daha dindardır.

H₆=Dindarlık düzeyi ekonomik düzeye göre farklılaşmaktadır. Alt gelire sahip insanlar daha dindardır.

H₇=Dindarlık düzeyi TV izleme oranına göre farklılaşmaktadır. Çok fazla Tv izleyenlerin dindarlık düzeyi azalmaktadır.

H⁸= Dindarlık düzeyi kitap okuma oranına göre farklılaşmaktadır. Her gün kitap okuyan bireylerin dindarlık düzeyi artmaktadır.

1.5 Araştırmanın Ön Kabul ve Sınırlılıkları

Araştırma Ordu ve Giresun Üniversitesinde eğitim gören öğrencilerle yapılmaktadır. Elde edilmiş olan veriler sadece Ordu ve Giresun Üniversitesindeki öğrencilerle sınırlıdır.

Araştırma 376 kişilik örneklem grubuyla sınırlıdır.

Araştırmaya katılan 376 katılımcının, anket sorularını samimi ve doğru bir şekilde yanıtladıkları kabul edilmektedir.

Örneklem grubunun araştırma hakkında yeteri derecede fikir vereceği kabul edilmektedir.

Bu araştırmada 'Ok-Dini Tutum Ölçeği' kullanılmıştır. Ölçeğin ölçtüğü özellikler açısından geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmada dini tutum ile ilgili elde edilen bulgular, ölçeğin ölçme kapasitesi ile sınırlıdır.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Modern, Modernleşme ve Modernizm

Kökü Latince “*modernus*” olan modern kelimesi Latince “*modo*’dan türetilmiş olup anlamı ise “*hemen şimdi*” demektir (Kızılçelik, 1994, s. 87). “Çağa ait olan, onu çağrıştıran” anlamına da gelen modern kelimesi, eskiye ve geleneksel olana karşı yeniliği savunmayı ifade eder. Bu kavram bize kültürel değişme anlayışı verir. Bireyin sosyal hayatında bir yaşam tarzı oluşturur. Bu sebeple modern olmak için yaşanılan çağa ayak uydurmak yeterlidir (Akdoğan, 2001, s. 41)

Modernlik düşüncesi toplum merkezindeki Tanrı kavramı yerine bilimi koyarak, dini inançlara sadece özel hayat dâhilinde yer açmaktadır. Modern bir toplumdan bahsedebilmek için sadece bilim ve teknolojik uygulamalarının olması yeterli değildir. İlave olarak entelektüel etkinliklerin, siyasi propagandalardan veya dini inançların korunması gerekmektedir. Bu nedenle modernlik düşüncesi akılcılaştırma düşüncesiyle bağlantılıdır. Birinde vazgeçmek, diğerinde reddetmek anlamına gelir. Ancak modernliği sadece akılcılaştırmaya indirgemek mümkün değildir. Modernlik, aklın yol gösterdiği ilerlemelerin ve bununla beraber özgürlük ve mutluluğu, inanç ve aidiyetleri, geleneksel kültürlerin yok edilmesinden kaydedilen ilerlemelerdir (Touraine, 2002, s. 24).

Modernlik, 17.yy’da Avrupa’da başlayıp daha sonrasında bütün dünyayı etki altına alan, toplumsal hayat ve örgütlenme biçimidir (Giddens, 2018, s. 9). Bir başka ifadeyle 17. ve 18.yy’da Batı Avrupa’da filizlenen, esasında Kuzey Amerika’da rastlanılan ve o zamandan beri Batı dışındaki dünyaya yayılan ve dayatılmaya çalışılan toplum biçimidir (Poole, 1993, s. 10). Modernlik; eskinin dışlanması, yeninin kutsanmasıdır. Bu sistem köklü bir dönüşümü bünyesinde barındırır. Kendisinin dışındaki her şeyi “*gelenek*” olarak görür ve üstünlük kurmaya çalışır (Berger, 2017, s. 14).

Modernleşme, 2.Dünya Savaşı sonrasında Amerika sosyal bilim çevresinde ortaya çıkmış ve Batı’nın model alınmasıyla tüm dünyanın modernleşebileceğini öngören, Amerika’yı modernliğin temsilcisi olarak gören toplum düşüncesidir. Bu kuramın etkili olduğu yıllar 50’li ve 60’lı yıllardır. Bu kurama göre toplumlar gelenekten modernliğe doğru evrilirse, bu evrensel sürece muhatap olup gelişebileceklerdir. Modernleşme değişme ve gelişme kuramıdır. Toplum modern ekonomik gelişme aşamasına erişmek için kültürel ve toplumsal değişme sürecine ihtiyaç duyar (Altun, 2017, s. 24).

Modernleşme devrimci bir yol olarak görülmektedir. İnsanın davranış ve düşünüşünün bütün boyutlarında gerçekleştirmesidir. 15. ve 16.yy'da Avrupa'da ortaya çıksa da küresel bir süreçtir. Artık dünyanın tamamını ilgilendirmektedir. Uzun vadeli bir süreçtir. Devrimci olduğu kadar zamana da ihtiyaç duymaktadır. Bünyesinde barındırdığı değişim ancak zamanla ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca tedrici bir süreçtir. Bütün toplumların ayak uydurabileceği basamaklara ayırmak gerekir. Toplumlar, geleneksel yapıdan modern yapıya doğru bir yol izlemektedir. Modernleşme, toplumları homojenleştirir. Modern bir toplumun aksine geleneksel toplumların tek ortak özelliği modern olamamalarıdır. Aksine modern toplumlarda temel benzerlikler vardır. Çünkü modernleşmede karşılıklı bağımlılık, toplum bütünleşmeleri gibi hareketleri bünyesinde barındırır. Dünyevi bir yönelim olması sebebiyle değişim oranı toplumdan topluma değişse de değişimin yönü tüm toplumlarda aynıdır (Altun, 2017, ss. 176-177).

Modernliğin karakteristik temel özelliklerinin başında rasyonelleşme gelir. Rasyonelleşme, düşüncenin aklileştirilmesi demektir. Rasyonellik Weber'e göre, "*İsan hayatının bütün yönlerinde geleneksel normlara ve karizmatik duygudaşlığa başvurmayı saf dışı bırakan genel kurallara ve talimatlara dayanarak hesaplılık ve sistematik denetim şeklinde kendini gösterir*". Dünyayı belirsizlikten, büyüden arındıran rasyonellik beraberinde de birtakım sıkıntılara yol açmaktadır. Weber'e göre bireysellik insana özgürlük katmamış aksine onu demir kafese mahkûm etmiştir (Develi, 2019, s. 19).

Günümüzde modernleşme sürecinin hızla yaşandığı dünyamızda insanlar ülkemizde birincil ilişkiler çevresinde bir hayat beklemektedirler. Bu nedenle çeşitli sosyal, kültürel veya dini nitelikli gruplar meydana gelmiştir. İnsan toplum içinde yalnızlaşmakta, yabancılaşmaktadır. Bu sebeple insan kendini bulacağı, hayatı paylaşabileceği gruplara yönelmektedir. Bugünkü hayat şartlarında kentlerde yalnızlaşmış, hayattan soyutlanmış çok insan bulunmaktadır. Bu yalnızlık insanı yeni arayışlara sığınmaya yöneltmiştir (Akdoğan, 2015, s. 56). Modernliğin sonucunda beliren hayat tarzları bizi tüm geleneksel toplum düzen çeşitlerinden benzeri görülmedik şekilde çekip çıkarmıştır (Giddens, 2018, s. 12).

Modern toplumda kentleşmeyle beraber mekânsal olarak yakınlaşmanın artmasıyla beraber ikincil ilişkiler de artmış, birincil ilişkiler azalmıştır. Köy hayatında bile insanlar birbirlerine yabancılaşmışlardır. Kent hayatındaki zorluklar insanları daha çok yalnızlığa itmektedir. İnsan yalnızlıktan ve yabancılaşmadan kurtulmak için farklı alanlarda yeni

birlikler ve gruplar içine girmek istemektedir. Bunları bir arayış ve kurtuluş olarak görmektedir (Akdoğan, 2015, s. 65).

2.2 Modernizm ve Gelenek

Modern ve gelenek ayrımı, modernleşme kuramının sevdiği bir konudur. Dünya toplumları, önce modern toplum ve geleneksel toplum olarak sınıflandırılmış daha sonra bu sınıflandırmaya geçiş aşamasındaki toplumlar eklenmiştir. Bu toplum tiplerine göre modeller ve modellerin nitelikleri tespit edilmiştir. Modern toplum; kentleşme, endüstrileşme, medyatik iletişim, yüksek okuma yazma oranının olduğu toplumlara işaret eder. Geleneksel toplum da bunların olmadığı toplumdur. Geçiş toplumu ise bir yandan modernliğin getirdiği dönüşümü yaşarken diğer yandan bu dönüşümle beraber gelen toplumsal çalkantıları çözmek durumundadır. Wagner, modernleşme kuramında geleneksel ve modern arasında çatışmalar olduğunu, dolayısıyla bu süreçte geleneksel unsurların tasfiye edilmesi gerektiğini söylemiştir (Wagner, 2013, s. 69).

Modernlik, geleneksel kimlikte bir çözülmeye yol açar. Nesilden nesile aktarılan aile ve toplumsal sınıf kimliğinden kaçma fırsatı oluşturmaktadır. Modernlik ve modernite kavramları ülkemizde hemen hemen aynı anlamda kullanılmaktadır. 18.yy'da aydınlanma düşüncesiyle ortaya çıkan modernliğin amacı, insanın potansiyel gücünün farkında olması, gelenek ve din otoritelerinden kurtulmasıdır. İnsanın varlığının bilincinde olması ve kurguladığı dünyada yaşamayı tavsiye etmektedir. Modern düşünce, eskiden yeni olana doğru, Tanrı merkezinden insan merkezine, kutsaldan tabiata, vahiyden akla ve dogmatizmden şüphecilğe gidiş olarak görülmektedir. Modern insan için nihai hedef dünyevi bir yarar sağlamaktır. Modern insan davranışlarını akli bir temele dayandırmakta ve bunun dünyevi kazanç elde etmesine önem vermektedir (Akdoğan, 2001, ss. 41-44).

Geleneksel toplumlara bakıldığında taklitçi, şekilci, akıl ve bilimle çatışmaya giren dini uygulamalara rastlanırken modern olarak adlandırdığımız toplumlarda dini düşünce sorgulanır, nedenleri araştırılır. İnsanlık yaşamı boyunca maddi gelişmeler ve dini gelişmeler aynı paralelde seyretmemiştir. Bu iki alanın farklı tarihi bir gerçekliktir. Modernleşmenin tüm akıl ürünlerine “iyi”, gelenekselin dinin tüm yönlerini “kötü” olarak adlandırmak ideolojik yaklaşımdan öteye geçemez (Akdoğan, 2001, s. 56).

2.3 Din ve Dindarlık

2.3.1 Din ve Dindarlık Kavramları

Arapça'da din kelimesi, “de-ye-ne” ya da “dâ-ne” kökünden geldiği görülmektedir. Kuran'da din, muhtelif ayetlerde “itaat, teslimiyet, ibadet, millet” gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Günay, 2005, s. 212). İngilizcede “religion” kelimesiyle ifade edilen din, Batı diline Latince'den gelmiştir. Köken itibarıyla “bir şeyi vazife edinmek, tekrar tekrar okumak, yapmak” anlamlarına gelmektedir (Turan, 2018, s. 97).

İnsanın yüce bir varlıkla arasındaki bağına inanç, inanç merkezindeki bütüncül ilişkiye din, inanç ve dinin bireyin hayatına yansıtmasına da dindarlık diyebiliriz. Dindarlık tanımı bazen dine ait olan inanç, ibadet ve sembollerin kabulü, onlarla meşgul olma sıklığını ifade eder (Sungur, 2016, s. 95).

Asgari bir din tanımı yapmak gerekirse Tylor'un “*ruhi varlıklara inanç*” şeklindeki tanımına bakabiliriz. Din terimi dışarıdan bakıldığında her türlü tarife uygun karaktere sahipmiş gibi durmaktadır. Hatta bu sebeple din tanımının sayısı onu tarif edenlerin sayısı kadardır diyebiliriz. İslam, din tanımını fitri ve kesbi yönünde tarif yapmıştır. Din sosyologları ise dini “*korkutucu ve büyüleyici sır*”, “*kutsalın tecrübesi*” şeklinde tanımlamışlardır. Örnek olarak J. M. Yinger'in tanımı gösterilebilir: “*Din, halk grubunun onun vasıtasıyla beşer hayatının temel problemlerine çözümler aradığı bir inanç ve pratikler sistemidir.*” (Günay, 2005, ss. 212-226).

Bir başka ifadeyle dindarlık, “*dinin insan hayatına nüfuz derecesi*” olarak tanımlayabiliriz. Bu tanım dinin inanç, ibadet ve ritüelleri yaşama gibi bölümlerini içine alır. Tanımda bulunan insan ifadesi tekillik ifade etmez, derece kelimesi de dinin yaşanma şiddeti ve yoğunluğuna vurgu yapar (Tekin, 2011, s. 134).

Genel olarak inançlı, ibadetlerini yerine getiren, dini kitaplar okuyan, dini etkinliklere katılan kişiler dindar sayılmakta, bu faaliyetlerin yapılma derecesine göre dindarlık düzeyleri belirlenmektedir. Hazırlanan birçok dindarlık ölçeğinde bu yaklaşım ele alınmakta, ibadetlerini yapma ve dini etkinliklere katılma gibi şeylere çok zaman ayıran şahıslar çok dindar, az zaman ayıran ise az dindar kabul edilmektedirler. Farklı bir yönüyle dindarlık, kişinin mensup olduğu dine ait olan inanç, ibadet ve sembollerini kabul,

yoğunluk ve meşguliyet derecesi olarak tanımlanabilir. Dindar kişi bunları içselleştirip davranışlarında sergileyen kişidir (Sungur, 2016, s. 96).

Dindarlık, kişinin gelişim dönemlerine göre farklılaşan dinamik bir yapıdadır. Kişi doğduğunda herhangi bir dini kabul edebilecek, bulunduğu kültürü içselleştirip kendisine öğretilenleri öğrenecek bir kapasiteyle doğar (Köse & Ayten, 2012, s. 116).

Din denilince akla genellikle kutsal bir öğreti gelirken, dindarlık denilince bu kutsal öğretinin insan yaşamında hayat bulmasıdır denilebilir. Dindarlığın üç ana unsuru bulunmaktadır. İlki, tabiatüstü özelliğe sahip aklın ötesinde bir varlığın algısıdır. İkincisi aklın ötesindeki bu varlığın kabul ve tasdik edilmesidir. Üçüncüsü ise kabul ve tasdikten sonra inanılan şeyin isteklerinin kişinin hayatını şekillendirmesiyle meydana gelen dini hayattır. Dini hayat dinamik bir süreçtir. Kişinin ve grubun hayatında bazı faktörlere göre değişen şartları bulunmaktadır. Dindarlığın yansıma şekilleri ise dine ve kişiye göre farklılık göstermektedir (Kızılgöçer, 2015, s. 58).

Dindarlığın ölçülmesi ile ilgili çalışmalarda dindarlık tek boyutlu olarak ele alınmış, bazen sadece duygu boyutunu, bazen de ibadet, inanç boyutu ele alınarak dindarlık ölçülmeye çalışılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmalarda dindarlık çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmış ve bu çerçevede ölçekler geliştirilmiştir. Ülkemizde dindarlığın ölçülmesi çalışması 1960'lardan sonra başlayıp 1980'lerde hız kazanmıştır (Köse & Ayten, 2012, s. 122).

Hızla değişen ve küreselleşen bu dünyada Müslüman olan toplumların medeniyetin değişim zorunlulukları karşısında uyum süreci hızla devam etmektedir. Bunun yanında uyumsuzluk ve beraberindeki sorunlarla birlikte bu süreç karmaşık bir hal almıştır. 20.yy'ın sonlarında kendini gösteren “*Neo Fundamentalist İslamcı*” hareketler Batı'nın etkilerini yansıtırken diğer yandan modernizme karşı şiddetli bir biçimde karşı çıkarak militan ideolojik tavırlar sergilemişlerdir. Bilim ve teknolojiden vazgeçilmemekte ancak İslami ilimler fazlasıyla basitleştirilerek Batı biliminin Müslümanlaştırılması amaçlanmakta, bunlar yaşanırken İslami kimlikte ısrar edilmekte, faiz gibi konuların düzenlenip İslamileştirilebileceği düşünülmektedir (Günay, 2005, s. 557).

Geleneği koruma yöntemi olarak görülen İslam, gelenekselcilik üzerine anlamlandırılmaya çalışılarak modernleşmeyi ahlaki değerlerden yoksun olarak gördüğü

için modernleşmeye tepkilidir. Aslında İslami hareketler hiçbir zaman modernleşmeye karşı olmasa da modernleşmeyle birlikte yaşanan kültürel yönelimleri ve değer yargılarını reddederek yerine sabit İslami değer yargılarını koymak istemektedirler (Akşit, 2012, s. 51).

Modern dindarlık; dini, kutsalla özdeşleştirip modern tarzda yorumlayıp çerçeveler. Dinin yalnızca sübjektif yönüne vurgu yaparak kendi içerisinde gevşek ve sıkı dokunuşlara sahiptir. Dinsel semboller zayıftır. Dini daha çok rasyonel açıdan algılama eğilimindedir (Tekin, 2011, s. 136).

Din özel bir alana ait olduğu için, modern değerler arasında kopuş meydana gelmektedir ve bu sebeple dini, modernleşen günlük hayatın dışında tutmak gerektiği dile getirilmektedir. Oysa tarihsel çerçevede baktığımızda İslam, modernliğin karşısında olmaktan ziyade, modern toplum ile başa çıkma araçlarından biri haline gelmiş ve tam bu sebeple modern bir olgu haline gelmektedir (Akşit, 2012, s. 78).

Modern ve geleneksel değerler arasında yaşanan gerilimde ibadetler söz konusu olunca, bireyler kimliklerini, dini ibadetlere yaklaşım ve makbul olan ibadetlerin tanımlanmaları gibi konularda ayırtmaktadırlar. Hâlbuki İslam'da farz ibadetler net bir şekilde belirtilmiş olmasına rağmen ibadetler aracılığıyla günlük hayatta çok farklı tecrübeler uygulanmaktadır. Bireyler ibadetlerini, kimliklerini farklılaştırma çabasıyla yerine getirdikleri görülmektedir. İbadetlerin şekil ve zamanı kişilerin ötekilerden ayırma aracı olmuştur. Hatta bazı ibadetler bazı kesimlerde modası geçmiş olarak nitelendirilmekte bazı kesimlerde ibadetlerde öze dönüp, en sağ en geleneksel şekliyle yaşanması gerektiği öne sürülmektedir (Akşit, 2012, s. 248).

Toplumsal destek almayan veya bölünmüş, seyrek olduğu durumlarda tasdik edilen şeyler artık daha az “*objektif gerçek*” olarak görünmeye başlamıştır. Bu konu artık farklı görüşlerin de olabileceği öznelleşmiş bir konu haline gelmektedir. Bu sebeple eski çağlarda din, kendisinden asla şüphe edilmeyen şeyleri kapsayarak bilinç düzeylerinde bulunmaktadır. (Berger, 2017, s. 463).

Sadece dini hareketlerde değil, inanç konusunda kesin bilgi içeren hareketler artık modernizmi ortaya çıkardığı yüke tepki olarak birçok çağdaş toplumda kendisine yer bulmuştur. Buna dayanarak modernleşme ve dindarlığın zıt kutuplar olduğu,

modernleşmenin artmasıyla dindarlığın azalacağı yönünde tahminler işe yaramamıştır. Günümüzde artık yeniden kutsala dönüş yaşanması hayret ve şaşkınlıkla gözlemlenmekte, gelecekte din veya dinlerin önemli rol oynayacağı düşünülmektedir (Hökelekli, 2015, s. 11).

Son iki nesildir görülen çekirdek aile yapısının atomun parçalanması gibi parçalandığı gözlemlenmektedir (Nasr & Gündoğdu, 2017, s. 233). Popüler dini belirtilerde bir artış olmakla beraber, var olanların da görünürlüğünün arttığı görülmektedir. Görünürde yaşanan bu artışın sebebi, gelişen teknolojiyle beraber kitle iletişim araçlarının da gelişmesi, bu araçların insanların sosyal yaşantısında yer bulmaya başlamasıdır. Çağımızda kitle iletişim araçlarıyla beraber özümşenen popüler kültür halka mâl olmaya başlamıştır Dindar insan topluma dini mesajını ulaştırma, farklı kesimlerle aktif iletişim kurmanın izinde olacağı için, kitle iletişim araçları bu sebeple önem kazanmaktadır. Çünkü din, belirli bir ilke ve prensipler izinde tutum ve davranış değişikliği anlamına da gelmektedir. Ayrıca kitle iletişim araçları, bireylerin dini algılarını şekillendirmede etkin bir rol oynamaktadırlar. Bu yönüyle medya bir çeşit din eğitimi aracı işlevi görebilmektedir. Geleneksel toplumdan farklı olarak modern toplumda dini kimlik oluşturmanın en etkili yolu medyadan geçmektedir. Bu durum din-medya ilişkisini her yönüyle önemli kılmaktadır. Özellikle rol model olan bireyler her yaş için etkili olsa da özellikle gençlerde daha etkili olmaktadır (Ayhan, 2019, s. 224).

2.3.2 Dindarlığın Boyutları

Bir toplum içindeki bireylerin dindarlığının nasıl tespit edileceği, dinin bireyin hayatında hangi yönlerine nasıl etki ettiğinin tartışmaları dindarlığın boyutları meselesini ortaya çıkarmıştır (Turan, 2018, s. 114).

Din ve dindarlığının tanımının yapılmasının güç olmasının yanı sıra dindarlığın ölçülmesi de başlı başına bir problemdir. Değişik kültürler arasında dindarlık farklılıkları olduğu gibi aynı kültürü paylaşan insanların dindarlıkları da farklılık göstermektedir. Bu durum dindarlığın ölçülmesi konusunda problemleri beraberinde getirmektedir. Glock. Farklı toplulukların dindarlıklarını ölçmek için farklı sorular sorulmasının normal olduğu gibi aynı kültür içinde yaşayan bireylerin dindarlıkları ölçülürken de farklı sorular

sorulmasının önemine vurgu yapmıştır. Glock iki farklı soru tipinin bulunmasını önemli görmektedir. Bu *derece* ve *nitelik* göstergesidir (Glock, 1982, s. 53).

Dindarlıkla ilgili yapılan çalışmalar dindarlığı “*bireysellik*” açısından ele almaktadır. Bu sebeple dindarlıkla ilgili ölçme ve değerlendirmeler dar alanda yapılmaktadır (Turan, 2018, s. 115).

İnsanlar her ne kadar farklı dinlere mensup olsalar da dindarlık yaşantıları yönünden daha öncesinde de söylediğimiz gibi ortak özellikleri mevcuttur. Dindarlığın bu ortak nitelikleri kendini dindarlığın boyutlarında ortaya çıkartırlar. Dindarlığın çok boyutlu oluşu birçok kişi tarafından tanımlanmaya ve araştırılmaya çalışılmıştır. Herkes az veya çok farklı şekillerde ele almıştır. Bu kişiler için de kabul gören dindarlık boyutu tanımlaması Glock ve Stark’ın yapmış olduğu tanımlardır. Bunlar şu şekildedir:

2.3.2.1 İnanç Boyutu

Tüm dinlerin temelini inanç ilkeleri oluşturur ve inançlar tüm dinlerde merkezi bir yapıya sahiptirler. Bir kişinin herhangi bir dine mensup olması o dinin inanç ilkelerini kabul ile başlar (Hökelekli, 2010, s. 52). Kısaca tüm dinler kendisine bağlı olmak isteyen kişilerden tasdik etmelerini istedikleri bir takım inanç ilkeleri sunmaktadır. Kişilerin yaşam felsefeleri ya da dünya görüşlerini onlara sunmuş oldukları inanç ilkeleri oluşturur. Tüm bu ilkeler, dinlere göre ya da aynı dine mensup kişilerin algılama ve kavrayışlarına göre farklılaşabilmektedir. Her ne kadar bu durum dinin inanç boyutunun ölçümünü zora soksa da kişisel veya sosyal dini kimliğin oluşumunda önemli rol oynamaktadır (Turan, 2017, s. 117).

2.3.2.2 İbadet Boyutu

İbadet veya davranış boyutu, bilhassa dinin kendisine bağlı bulunanlardan istediği dini uygulamaları kapsamaktadır. İbadetler, ayinler, dua, törenlere katılmak vb. uygulamalardır. Bu ibadet ve uygulamalar tüm dinlerde farklılık oluştursa da, dinlerin arasında farklılıkları belirginleştirmektedir. Kısacası dinin mutlaka yapmamızı istediği şeylerin dışında kişisel olarak uygulanan dini eylemler dindarların ve dinin ibadet boyutunu oluşturmaktadır (Turan, 2017, s. 117).

2.3.2.3 Duygu (Tecrübe) Boyutu

Duygu boyutunda, ilahi iradenin etkisini taşıyan ve inananları ondan haberdar eden sezgiler, hisler, algılar, duyumlar vs. bunların tümü yer almaktadır. Dine mensup olan

herkes ilahi iradenin etkisini, varlığını aracısız bir şekilde kendinde hisseder ve bu hissiyat da onu etkiler (Hökelekli, 2005, s. 74). Duygu ya da tecrübe boyutu dini ibadet ve dini inançlar ile bağlantılı bir şekilde meydana gelir. İhtiyaçlar, idrakler, güven (tevekkül) ve endişe (korku) gibi bileşenlerden oluşur (Turan, 2017, s. 118).

2.3.2.4 Bilgi Boyutu

Tüm dinlerde insanlar mensubu oldukları dinin temel akideleri hakkında az veya çok bilgi sahibidirler. Dini akideler, ibadetler, gelenekler, kavramlar, yasalar ve değerler vb. hususlarda edinilmiş olan bilgiler bireyden bireye ya da gruptan gruba düzeyleri farklı olsa da dindarlığın temel yapı taşlarındandır. Dindarlığın bilgi boyutu diğer boyutlarla etkileşimi ve alakası olması kaçınılmaz bir durumdur. Bilhassa dini bilgi inanç ile yakından ilişkilidir. Bu bilgi inanç faktörü ile beraber işlevsellik ve değer kazanmaktadır. Bir insan ne kadar bilgi sahibi olursa olsun onda inanç yoksa bu onun dindar olduğunu göstermez (Hökelekli, 2005, s. 74).

2.3.2.5 Etki Boyutu

Dinin etki boyutu diğer dört boyuta göre farklılık arz etmektedir. Bu hayatta kişinin dini inanç, duygu, davranış, deneyim ve bilgi boyutlarının tüm seküler neticeleri olarak özetlenebilir. Kişilerin yani insanoğlunun neyi nasıl yapması gerektiği ve dinlerin onu etkilemesi neticesinde nasıl bir zihniyete sahip olmasının gerekliliklerini ortaya koyan dini kural ve kaidelerin tamamı burada meydana gelir. Din, insana anlayış ve dünyaya bakış açısını oluşturmada önemli bir etkidir. İnsanda oluşan bu bakış açısı ve anlayış onun hayatının her alanına nüfuz eder. Bu bakış açısı ile dini sorgulayarak insanın çocuk aldırma, organ bağışi yapmak gibi dini sahanın içinde olmayan şeyleri yapması dinin etki boyutu için güzel bir emsaldir (Turan, 2017, s. 119).

2.3.3 Gelenek ve Modernlik Arasında Din

Geleneksel toplumda modern topluma geçiş sürecinde yeni dini hareketler ya da akımlar ortaya çıkmıştır. Bu yeni akımlar eski sistemin bir itirazı olarak varlık göstermiştir. Geleneksel toplumdan modern topluma geçmek için yeni bir dini girişim, sadece kendi için dini temel olma iddiası olan yeni bir akım, eski sisteme ve onun dini temelini meydan okur. Bu şekildeki toplumsal değişimde modernleşme meşrulaştırılabilir ve topluma kültürel bir temel olabilir. Bellah bu durumda Türkiye örneğini verir ve Osmanlı Devletinin batılılaşma yolunda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından söz eder.

Türkiye Cumhuriyeti kurulurken din çoğu yönüyle dışarıda bırakılmış, din ve ideoloji iki farklı alan olarak görülmüştür (Altun, 2017, s. 159).

Modernizm sadece siyasi ve ekonomik değil aynı zamanda bir zihniyet şekli veya ruhsal bir görüngü olarak değerlendirilir. R. Bellah modernleşme sürecinde kültürün, geleneksel unsurlarının tamamen ortadan kaldırılmadan yeniden inşa edilebileceği, bu unsurlardan yararlanılarak da mümkün olabileceğini dile getirir. Modernleşme ve kültür ilişkisini çözümlenmeye çalışırken gelişmekte olan ülkelerde dinin oynadığı rol üzerinde özellikle durur. Bunu modernleşme sürecinde kuramsal çerçevenin merkezine oturtmuştur. Asıl incelediği mesele dinin modernleşme sürecinde oynadığı roldür. Bunun için Japonya ve Türkiye'yi örnek almıştır. Japonya'nın modernleşme sürecinde din, olumlu bir rol oynarken Türkiye'de din modernleşme sürecine hız kazandıramamıştır. Türkiye'de bu durumun sebebi toplum tarafından geleneksel yapının sunduğu kültürün yok sayılmasıdır. Geleneksel toplumların temeli örfi sisteme dayandığı için esneklikten uzak bir yapıdadır. Bu toplumların Batı ile karşılaşmalarında büyük bir tahribata uğramamaları için kurumsal yapılarında esaslı bir dönüşüm gerçekleştirmeleri gerekir. Modern toplum esnekliğin mekânıdır. Dini değerlerin toplum eylemlerinin temelinde yer aldığı toplumlar normatif sisteme sahiptir ve ilkesel olarak nitelendirir. Bu toplumlarda ekonomik, siyasi ve toplumsal hayatı düzenleme durumları yoktur. Bir başka ifadeyle din ve ideoloji arasında bir ayırım yapılmaktadır. Bu iki düşünce kendi sınırları içerisinde kendilerini gerçekleştirir (Altun, 2017, s. 156).

Aydınlanma çağından sonra sosyal bilimler, ilerledikçe dinin ortadan kalkacağını iddia edilmektedir. Modernleşme dünyada yaygınlaştıkça insanlar artık tabiatüstü güçlere yönelik inançlarını kaybedeceklerini iddia etmişlerdir. Bu düşünce 19.yy'da düşünürlerin temel tezi haline gelmiştir (Köse, 2014, s. 12).

Modernleşme-din ilişkisine baktığımızda üzerinde durmamız gereken asıl problem modernleşmenin dini nasıl etkilediğidir. Modernizm yanlısı bazı düşünürler, dinin kimi tartışmaları engellediğini, bireyin düşüncelerini açıkça ifade etme fırsatı vermediğini belirtirler. Din merkezli bir toplum yapısında modernizm demokratik düşüncenin az bulunduğu ya da hiç bulunmadığı, dinin teokratik bir yapının getirdiği, tek tip birey ve tek tip toplum modelinin oluştuğu iddia edilmiş, bilimsel düşüncenin var olduğu modern dünyanın anlamlı ve karizmatik bir olgu kuracağını ortaya koymaya çalışmaktadır. Din-dünya ayrımı yaparak, kutsaldan boşaltılan alanı akıl, bilim, teknik gibi şeylerle

doldurmaya çalışmaktadırlar. Modernleşme ve dini çatışma halinde görmek gerçekliğin tahrifidir. İki alanı da kendi kulvarlarında değerlendirmek, ideolojik davranıştan kurtarıp objektif yaklaşım kazandırmak rakip olmalarını engelleyebilir. Hâlbuki din sadece duygulara hitap etmez, akla, bilime de değer verir. Aynı zamanda modernleşme ve din arasında karşılıklı etkileşimler de vardır. Bazı toplumlarda din, modernleşme sürecini, bazı toplumlarda da modernleşme süreci dini etkilemiştir (Akdoğan, 2001, ss. 53-56) .

Modernleşme sürecinin hayata yansıdığı ortamlarda, insanların daha çok paylaşmaya ve kaynaşmaya ihtiyacı olduğu görülmektedir. Bireyselleşmenin duygu ve düşüncelere yansıdığı, paylaşma duygusunun azaldığı sosyal ortamlarda samimiyet ve dostane ilişkiler azalmaktadır. Samimiyetin azalması toplumda güven ve huzurun azalması, menfaat ve egoizmin artması anlamına gelmektedir (Akdoğan, 2015, s. 357).

Şalguni ise İslam'ın, diğer ülkelerdeki dinlere göre modern kültürle uyumsuzluk içerisinde olduğunu söylemiştir (Şalguni & Okan, 2005, s. 11).Hâlbuki İslam sosyal hayatla uyumludur ancak farz olan kurallarından taviz vermemektedir.

Durkheim, modern toplumun gelişmesiyle birlikte dinin etkisinin gittikçe azalacağına inanmaktadır. Bilimsel düşünce artık dini açıklamaların yerini almış, adetler, törensel etkinlikler kişinin hayatında az yer kaplamaya başlamıştır. Durkheim ve Marx, ilahi güçlerin veya tanrı içeren geleneksel dinlerin yok olmanın eşiğinde oldukları konusunda hemfikirdirler. Durkheim'a göre "eski tanrılar" artık ölmüştür. Fakat Durkheim, sadece şekil değiştirmiş dinlerin hayatlarının devam edebileceklerini söylemiştir. Modern toplumda yaşayanlar kendi değerlerine bağlı olsalar bile yeni dini etkinliklerin eskilerinin yerine geçmesi muhtemeldir. Durkheim, yeni etkinliklerin hangileri olabileceğini tam olarak belirtmemiştir ama “özgürlük, eşitlik, toplumsal işbirliği gibi hümanist, siyaset değerlerin kutsanması” yeni etkinlikler içinde yer alabilir (Giddens & Sutton, 2019, s. 585).

Dini değerlendirirken ortaya çıkan farklılıkların en temel sebebi dine olan bakış açılarının farklılaşmasıdır. Bryan Wilson “din sosyal kurumdur” diyerek kurumsal bir anlam yüklemiş, dini kurumlara katılım gibi sosyal aktivitelere dikkat çekerek moderniteyle birlikte dinin de zayıfladığını iddia etmiştir. Dini, bir anlam sistemi olarak görenler ise dinin yaşanılan dünyaya anlam veren bir yapı olduğunu ve bu anlamın insan için önemini kaybetmediğini düşünmektedir (Köse, 2014, s. 35).

Modernliğin en bariz belirtilerinden biri de akli ön plana çıkarması, teknolojinin her alanda kullanılması, ekonomik olarak ilerleme, dini olan her şeye karşı tavizsizlik gibi şekillerde kendini göstermektedir. Modern bakış, dinin değişen ve gelişen kültür çevresiyle birlikte değişmesini ve zamanı değişime bırakması gerektiğini söylemektedir (Sungur, 2014, s. 95).

Modernleşmeyi yalnızca gelenek ve dini yaşam biçimlerinin dışlanması olarak değerlendirmek eksik olur. Modernleşme Batı haricindeki toplumlarda farklı bir anlam kazanmaktadır. Bu kavram “Az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelerin vasıflarını kazandıran değişme süreci” olarak ifade edilmiştir (Keskin, 2014, s. 93).

Nasr’a göre modern dünyada dinin rolü, ideolojilere ve izm’lere cevap vermek, bu tür akım ve ideolojilere karşı savunma mekanizması oluşturmak değildir. Dinin rolü, insanın kutsal ve asıl ruhu görmesini sağlamak ve bu yolda kılavuzluk yapmaktır. Ayrıca din, içte koruduğu kutsal ilim ve hikmeti, modern dünyaya sunmalı ki bunalım içindeki modern insanın, asıl tabiatlarına göre kutsal nitelikli hayatını sürdürebilsin (Sungur, 2014, s. 97).

Modernizmin ilişkili olduğu kavramlardan biri hümanizmdir. Modernizm bünyesinde bulunan hümanizm kavramı, geleneksel açıdan her şeyi insanî boyuta sokan, insanın yönünü kutsaldan dünyaya çeviren bir kavramdır. Hümanizm sayesinde modern insan her şeyin merkezine kendisini koymuştur. Bu düşünceyle Tanrı’nın ve tabiatın haklarının elinde olduğuna inanır. Modern insana göre hümanizm Tanrı’dan ayrılıp kendi kendine oluşturduğu özgürlük anlayışına göre yaşam sürer. Modern insan, öne çıkardığı egosuyla Tanrı’yı unutmuştur (Sungur, 2014, s. 114).

Geçtiğimiz yıllarda Batı’ya ait olduğu için kendilerini muhafazakâr- dindar olarak tanımlayan kesimin karşı çıktıkları çeşitli günleri artık kutladıklarını görüyoruz. Bu kesimde görülen kıyafet trendleri, farklılaşan tatil yapma eğilimleri, televizyonda ya da sosyal hayattaki görsel aktiviteleri algılamada yaşanan değişimler modernitenin dinle uyumuna örnek olarak verilebilir (Köse, 2014, s. 176).

Modern toplumun somut gerçekliği daha fazla hissettirerek kâbusa dönüştürmesini sadece fiziksel dünyanın ötesindeki bir hayat anlayışıyla aşılabılır. Sadece böyle bir yöntem insana bir anlam verebilir. Çünkü insan “sınırsız tatminsizlik” karakterine sahiptir ve her zaman daha iyisini ister. Suratos ve Christiana sekülerleşme olarak tanımladıkları

modernleşmenin aslında “daha iyisini yapma” eğilimi olduğunu ama aslında dinin en iyi “daha iyisini yapma” durumunda olduğunu ifade eder. Onlara göre kutsal elde edilenlerin ve edilebileceklerin en iyisidir (Köse, 2014, s. 35).

Modern toplumlara bakıp dinin rolünü anlamak, bireyin veya toplumun ötesine bakmayı sağlar (Mcguire & Spickard, 2017, s. 291). Modernizm ve yansımalarını daha iyi anlayabilmemiz için onu belirleyen insanı anlamamız gerekmektedir. Modern çağda insanın kendini, kaderini nasıl algıladığı, Allah ile dünya karşısında konumuna nasıl baktığı iyi anlaşılmalıdır. Fikirleriyle modern dünyaya yön veren insanın ruhunu ve zihnini belirleyen şeyin ne olduğunu bilmek önemlidir. İnsanın Allah’tan bağımsız olarak kendi kaderinin hâkimi, yeryüzüne bağlı ama ayrıca onun sahibi, mükemmel bir geleceği uhrevi hakikatlerin yerine tercih eden, kutsal kavramından noksan modern insana baktığımızda İslam ve modernizmi bağdaştırması son derece abestir (Nasr, 2019, s. 104).

2.4 Gençlik

2.4.1 Gençlik Kavramı

İnsanlar, farklı zaman ve topluluklarda birbirinden çok farklı özelliklere sahip bireyleri genç olarak nitelendirmişlerdir. Gençliğin, toplumun her kesimi tarafından kabul edilebilir tanımını yapmak zordur. Toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen gençliğin tanımları karşımıza çıkmaktadır. Yapılan tanımlamalarda *biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel* ölçütler kullanılmıştır (Yörükoğlu, 1985, s. 3).

Gençliğin süresi, tanımının yapılması gibi özellikleri zaman içinde toplumdan topluma farklılaşmakta, yaşadığı kültür içinde etkilenmektedir. UNESCO’nun yaptığı tanıma göre gençlik nüfus açısından 15-25 yaş arasındaki gruptur (*Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2023*). Ancak gençlik kavramında yalnızca yaş kriterini temel almak yanıltıcı olabilir. Örneğin 23 yaşında üniversite öğrencisi genç ile 15 yaşından itibaren çalışan, evlenip çocuk sahibi olan kişiyle, 23 yaşındaki kişinin davranış kalıplarının aynı olduğunun söylemek mümkün değildir. Bu sebeple gençlik kavramından bahsederken homojen bir gruptan bahsetmek söz konusu değildir (Odabaşı, 2016, s. 25).

Gençliği ana hatlarıyla şu şekilde bir sınıflandırmaya tabii tutmak mümkündür:

1- Eğitim Sürecindeki Gençlik

- a- Orta öğretim Gençliği
- b- Lise Gençliği
- c- Yüksek Öğretim Gençliği
- d- Okul sonrası gençlik (Post-school)

2- Okul Dışı Gençlik

- a- Çalışan Gençlik(çırak-kalfa-usta)
- b- Kırsal Alan Gençliği(köy-kasaba gençliği)
- c- İşsiz Gençlik
- d- Askerlik Görevini Yapan Gençlik

3- Özel durumu olan Gençlik

- a- Özürlü Gençlik
- b- Suçlu Gençlik

4- Yurt Dışı Gençliği:

- a- I. Kuşak gençlik
- b- II. Kuşak Gençlik
- c- III. Kuşak Gençlik

5. Yasadığı Yere Göre Gençlik:

- a- Şehir Gençliği
- b- Köy Gençliği
- c- Gecekondu Gençliği
- d- Yersiz Yurtsuz, Kimsesiz Gençlik

Modern toplumlarda sanayileşme ve şehirleşmenin hızlanmasıyla karmaşıklaşan toplumsal yapıda gençlik içinde alt kategoriler oluşmuş, gençlerin davranış durumları birbirinde farklılaşmış, bu durum gençlikten yetişkinliğe geçiş sürecini uzatmıştır. “*Uzatılmış Gençlik*” olarak ifade edilen bu süreçte gençler karasızlıklar ve çelişkiler yaşayabilmektedir. Aile, gencin sosyalleşmedeki fonksiyonunu eğitim kurumlarına

bırakmış, gencin üzerinde aileden çok arkadaş grupları ve kitle iletişim araçlarının etkili olduğu görülmüştür (Güllü, 2010, s. 63).

Geleneksel toplumlara bakıldığında genç ve yetişkin ayrımı çok belirgin değilken, modern toplumlarda farklılaşma daha belirgin hal almış, yanı sıra genci yetiştiren ayıran davranış kalıpları ve belirli işaretler ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ve sanayileşmenin doğal sonucu olarak mesleki uzmanlaşma ve bunun için gerekli olan eğitim süreci, yaşanan teknolojik gelişmeler, evlilik yaşının ilerlemesi, bireyselleşme ve bağımsız yaşama isteği, göçler vb. faktörler sosyolojik açıdan kendine has bir kültüre sahip gençlik olarak tanımlanan bir toplumsal kesimin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye’de gençlik sosyolojisi konusunda yapılan araştırmalar üniversite gençliği ya da lise gençliği üzerinde yoğunlaşmış, okul dışı konusunda araştırmalar yetersiz kalmıştır (Güllü, 2010, s. 61).

Gençlik çağında artık çocukluk dönemi geride kalmıştır. Fakat genç, yetişkin toplumda henüz belli bir noktaya ulaşmamıştır. Bu sebeple gençlik çağı bir belirsizlik ve arayış evresidir. Bu dönem hayat için bir yön ve gayenin arandığı, ailede ve meslek hayatında rollerin üstlenilmesi için gerekli kişilik özelliklerinin kazanılmaya başlandığı, bireyin sorumlu bir kimse olmaya başladığı bir hazırlanma dönemidir. Bu dönemin en başında gelen psikolojik özellikler, *kişilik bunalımı, isyankarlık, hayat gayesi oluşturma, sorumluluk duygusunun geliştirilmesi, hayattan tatmin arama, macera ve hareket isteğidir*. Aynı hareketlilik gençlerin dini yaşantısı üzerinde de gözlemlenebilmektedir (Koştaş, 1995, s. 4).

Kişiliğin büyük oranının şekillendiği 18-28 yaş aralığında olgunlaşma dönemine girerken kişiliğin sosyo-kültürel kısmı da bu dönemde şekillenir. Duygusal yoğunluk yerine davranış ve tutumlarda düşünme ögesi yer almaya başlar. Bu yaş dönemine kadar duygusal düşünme yer alırken artık bu dönemden sonra yavaş yavaş duyguların etkisinden arınarak davranışlar gerçek bir yapıya ulaşır (Arslantürk, 1998, s. 68).

2.4.2 Gençlik ve Din

Çocukluk çağı bulûğa ermeyle sona erer. İslam dininde ve bazı dinlerde çocuk bulûğa eriştiğinde artık sorumluluk çağının başladığı kabul edilir. Böylece inanç, ibadet, ahlak

bakımından iyiyi ve kötüyü ayırt etme ve seçme yeteneğine sahip olduğu kabul edilir (Peker, 2013, s. 170).

Kişi çocukluk döneminde temel güven duygusunu sağlıklı bir şekilde elde edememişse ve kimlik arayışında çok fazla sıkıntıyla karşılaşmışsa, genç insan güven duyabileceği insanlar veya sığınak olarak din, ideoloji veya felsefe arar. Referans olarak dini kabul eden genç, kendisine veya başkalarına güven duygusu kazanır, bir takım değerlere bağlanır (Kimter, 2018, s. 45).

Ergenlik için geçici bir bunalım dönemi diyebiliriz. İnanç konusunda şüphe, kararsızlık ve çatışmaların kendisini gösterdiği dönemdir. Geleneksel din kalıplarını tenkit ve değerlendirmeye tabii tutmak, şahsi din anlayışı oluşturmak bu bunalımlı dönemde meydana gelir (Hökelekli, 2005, s. 270).

Ergenlik dönemi doğası itibariyle sorunlu ve bunalımlı bir hayat dönemi olarak bilinir ve böyle kabul edilir. Gençlerin yaşadıkları bu sorunlar sadece gelişmiş ülkelere has bir durum olmayıp çeşitli kültürlerde de az çok benzerlerine rastlanan evrensel bir olgudur. Bu sorunların derinliği ve yaygınlığı son yüzyılda ileri boyutlara ulaşmıştır. İlk olarak Erikson tarafından dile getirilen, günümüz gençlerinin bir “kimlik bocalaması” veya “bunalımı” yaşadıklarını ifade etmiştir. Kendini tanıma, toplumdaki yerini ve hayattaki amacını belirleme konusunda gençlerin ciddi sıkıntıları oldukları gözlemlenmektedir. Bu sorunla ilgili konusunda uzmanlar görüş birliği içerisindedirler. Gençlerin yaşadıkları kimlik bunalımının temelinde hızla gelişen ve değişen hayat şartları içerisinde birbirine zıt rollerde çoklu tercihler karşısında kalmaları ve sosyal yapıların zorla dayattığı yaptırımlar söylenebilir. Sosyo –kültürel sistem, gençlerin kendilerini ve dünyayı bütün olarak anlamlandırmada kurumsal temeli olan kültürel alternatifler sağlama konusunda yetersiz kalmaktadır (Hökelekli, 2015, s. 10)

Din ve maneviyat insanın gelişiminde hayatı boyunca önemli rol oynar. Gençlik, dini bağlılığın geleceğini gösterdiği penceredir. Dindarlık ve maneviyat ergenlikten başlayıp ilk yetişkinliğe doğru ilerleyen kişiler için etkili nitelikte olduğu üzerinde dikkatle durulması gerekmektedir (Kızılgöçer, 2015, s. 119).

Dünyayı anlama, hayat içinde bir amaç edin çabasında olan gençler için din zihinsel açıklık sağlamakta, bütüncül bir dünya görüşü için bilgi ve anlayışı kuşatarak karşı

karşıya kalınan gerçekliklerle ilgili bir yapı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu sebeple dindar gençler iyimser olmayı daha iyi başarmakta ve kendi durumlarıyla ilgi konuları Allah'ın yardımıyla kontrol altına aldıklarını hissetmektedirler. Kimlik karmaşası yaşayan gençler için din, kimlik kazandırıcı imkan sağlamaktadır (Hökeleli, 2015, s. 22)

Kişide dini yansımaları görebilmek için çocukluk döneminde inanç, ibadet ve ahlak kurallarının iyi öğrenilmesi, bunların günlük yaşamda uygulanması önemlidir. Aksi halde din eğitimi almadığında, gençlik döneminde dini ritüelleri yerine getirmek zor olacak ve yapması gerekenleri bahanelerle geçiştirmeye çalışacaktır. Örnek vermek gerekirse dışarıda arkadaşlarıyla olduğunda namaz kılmayacak, namaz vakti geçtiğinde bu durum onu rahatsız etmeyecektir. Dini tam olarak yaşayabilmesi için dini benimsemesi gerekir (Yavuzer, 2018, s. 25).

Batı'da gençlik tarihi araştırmacıları gençliğin çocukluk ile yetişkinlik arasındaki bir geçiş dönemi olduğunu, bunun kentleşme ve endüstri toplumunun ürünü olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda Orta Çağ Avrupa'da bugünkü anlamda çocukluk sosyal bir kategoride görülmemekte ve daha çok "yetişkinlerin minyatürü" olarak algılanmaktadır. Çocukluğun dahi sosyal kategori olarak görülmediği ortamda gençlik de var olamaz. Gençliğin sosyal kategori olarak yer alması modern sanayi toplumunun ortaya çıkmasıyla olmuştur. Kentleşme, sanayileşme ve okullaşmayla 15-25 yaş arası olarak görülen gençlik dönemi 30 yaşa kadar uzamıştır (F. Odabaşı, 2016, s. 26).

Her ne kadar Batı'da gençler sosyal kategori olarak görülme de İslam, gençlere değer vermiş, önemli sorumluluklar yüklemiştir. Kuran'da ideal örnek olarak gösterilen isimlerin bazıları genç peygamberlerdir. İdeal örnek olarak zikredilen Habil, takvalı olduğu için ilk şehit olan, Allah'a kul olan ilk gençti. Hz. İbrahim genç yaşta isyan etmiş, ateşe atılmış hicrete zorlanmıştır. Hz. İsmail genç yaşta rabbinin yolunda kurban edilmek istenmiştir (Karaalp, 2019).

Ülkemizde son iki yüzyılda köklü ve toplumsal, kültürel değişimler yaşanmıştır. Geleneksel kurum ve yapıları da içine alan bu değişim, uyumsuzluk ve çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Değişen bu toplum düzeninde farklı rol beklentileri ve bu değişimle birlikte değişime zorlanan gençler, ruhsal bir gerilimin ortamında kimlik arayışlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Yaşı gereği değer yargıları hızla değişen gencin,

yaşadığı toplumun değerlerinin hızla değişmesi karşısında bocalaması normal gözükmektedir (Hökelekli, 2015, s. 12)

Gençliğin dini yöneliminde, değişen hayat şartlarına göre bazı farklılaşmaların olması kaçınılmaz bir durumdur. Ancak temelde din ve gençlik ruhu birbirine çok yakın ve birçok yönden ilişkilidir. Hayatı anlamlandırma, kimlik tanımı insani sorumluluklar ve görevler, entelektüel konular başta olmak üzere, duygusal ve sosyal arzularını tatmin etmek, gençleri dini anlamda güdülemede etkin bir rol oynamaktadır. Ülkemizde ise en büyük belirsizlik ve çelişkilerin din alanında olması da bir gerçektir. Bir yanda kamusal alanda dinin yeri, statüsü konusunda yaşanan tartışmalar ve bununla beraber dindar kesime yönelik suçlama ve baskılar, diğer yandan dindarlığı gelenekçi ve yenilikçi boyutlarını kabullenmiş kesimler arasında anlaşmazlıkların olduğu görülmektedir. Zıt dini anlayış, farklı yorum ve uygulamalarla karşılaşan gençlerimiz böyle durumlarda aşırı uçlara kaymakta veya dine karşı ilgisizlik ve güvensizlik duymaktadır (Hökelekli, 2015, s. 8).

Gençlerin ahlaka verdiği önem, yapılan araştırmalarda genel olarak dikkat çeken bir durumdur. Din başta olmak üzere, gençler tüm davranış yönelimlerinde ahlaki idealizme göre hareket etmektedir. Dürüst, namuslu olmak, ailevi değerlere bağlılık, ahlaki değerlere verdikleri önem gençlerde büyük oranda kendisini göstermektedir. Bir bakımdan ahlaklı olmak gençliğin gözünde dindar olmaktan daha önemli görülmektedir. Gençlerin dini inanç ve ibadet uygulamalarını yapma sıklığı ile hayatı anlamlandırmada önemli bir değer atfedilen din arasındaki farklılıklar, gençliğin geniş bir kesimi ise dünya görüşünde “sekülerleşme” olduğu ama bu sekülerleşmeye ahlakçı yaklaşımın damga vurduğu düşünülmektedir. Modernizmle gerileyen dini değerlerin boşluğunu ahlak doldurmuştur. Bu yorumu geçerli kılabilme için gençlerin zihninde din ve ahlakın tamamen birbirinden kopuk iki olgu alanı olduğunu kabul etmek gerekir (Varış, 2019).

Dini birinci sırada görenler bile, genel ahlak kurallarında sapmalar yaşandığında sert tavır sergilemektedirler. Böylece sosyal ahlak kuralları bireysel sınırların ötesine geçmiş, dini değerler ise kişisel ve öznel düzeyde yer almaktadır (Güngör, 2000, s. 40).

Dindışı bir dünyada geleneksel nitelikte dindarlığı sürdürmek güçtür. Hem modern olup, hem Müslüman olmak sadece belirli sınırlar içinde “melezleşmiş” bir seviyede dönüşümle mümkün gözükmektedir. Bu durumda dindar gençler, toplumsal düzenle

çatışmaya girmeden hayatlarına devam etmeleri için bazı alternatifler geliştirmeleri gerekmektedir. Bazı gençler çoklu kimlikler geliştirerek yaşadığı çevreye uyum sağlamaya çalışmaktadır. “Müslüman-milliyetçi”, “Müslüman-modern”, veya “Müslüman-laik” gibi kimlikler içine hayatta yer bulmaya çalışırken bazı gençler ise kendilerini dindar kimlikle tanıtırken bazı durumlarda dini referanslara ihtiyaç duymaktadır (*Türk Gençliği 98 - Suskun Kitle Büyüteç Altında*, 1999, ss. 110-147).

Avrupa’da yapılan araştırmalara göre gençlerin dini ilgisinin azaldığını dile getirmek madalyona tek tarafından bakmak gibidir. Araştırmacılar. “*dinin önemi azalmadı aksine ifade biçimi değişti*” şeklinde yorumlamakta, bu değişim “*bağlanmadan/ait olmadan inanma*” şeklinde bireyselleşen dindarlıkla ifade etmektedirler. Gençler inandıkları yeni dini eğilimleri “*yamalı bir din eğilimi*” olarak görmektedirler. Tüm bunlara baktığımızda Batı gençliğinin kurumsal dinden uzaklaştıklarını fakat din ve maneviyata farklı açıdan ilgisinin devam ettiğini görüyoruz (F. Odabaşı, 2016, s. 129).

Ülkemizde ise gençlik ve din ilişkisini araştıran çalışmalar 2000’li yıllardan sonra artış göstermiştir. Bu araştırmalar sonucunda toplumumuzun muhafazakâr olduğu görülmüş, gençliği de bir alt başlık olarak ele aldığı sonucuna ulaşmıştır. Konrad Adenaver Vakfı’nın yaptığı araştırma gençlerin %90’ının İslami inanca sahip olduğunu göstermiştir. Fakat aynı araştırmanın sonucuna göre %15’lik kesimin inancını ibadet uygulamalarıyla birleştirip günlük hayatında sistemli bir şekilde uyguladıkları görülmüştür (*Türk Gençliği 98 - Suskun Kitle Büyüteç Altında*, 1999, ss. 72-77).

Üniversite gençliği üzerinde yapılan birtakım araştırmalarda öğrencilerin bir kısmının üniversiteye başlamadan önce inançlarında birtakım değişimler yaşandığı, özellikle rasyonel inanç, inançsızlık, dini ilgisizlikte artışların meydana geldiği ifade edilmiştir (Yapıcı, 2009).

Gençlik dönemi çoğu yönden olduğu gibi, dini yönden hızlı değişim-dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Ergen bu dönemde sık sık düşünce ve davranışlarını değiştirebilir, bazen dine yakın, içten samimi bir bağlanış hissederken bazen de dinden uzak, ilgisiz ve kopuk hissedebilir. Bu dönemde dini bilgi daha çok bilişsel düzeydedir. Dünya görüşü oluşturmak ve hayatı anlamlandırmak için dini referans olarak kullanabilirler. Ayrıca yaşanan ahlaki çatışmalar onları suçluluk ve günahkârlık duygularıyla başa çıkmada dini değerlere başvurabilirler. Dini ibadet ve ritüeller daha az

öneme sahip olurlar ve bazen de can sıkıcı görülebilirler. Hangi birey davranışı olursa olsun, davranışlar toplum tarafından tasvip edilip desteklenmediğinde gerçek bir tutum geliştirmek imkânsızdır. Din karşıtı olan söylemler, dindar bireyleri dışlayıcı davranışlar, popüler kültürün kuşatan etkileri dini kimlik oluşumunda önemli engellerdir. Özellikle üniversite döneminde örtülü veya ertelenmiş dindarlıklar, savunmacı veya saldırgan dini tutumlar, toplumdan uzaklaşmış cemaat temelli dini kimlikler gençlerin hayatında yer bulmaktadır(Hökelekli, 2010, s. 111).

Teknolojinin gelişmesiyle reel ortamlara alternatif olarak, sanal âlemler oluşturulmuş ve “sanal gençliği” doğrulmuştur. Globalleşen dünyada gelenek, görenek, örf ve âdeti takmayan özgür irade, özgür toplum gibi kavramlarla inandırılan gençler belirsiz kölelere dönüştürülmüşlerdir (Karaalp, 2019).

Gençlik çağı, gencin önemsendiğini hissetmeye, ilgiye ve bağımsız bir birey olarak algılanmaya, toplumda kabul edilip, değer görmeye ihtiyaç duyduğu dönemdir. Özellikle genç bu dönemde toplum tarafından ilgi ve kabul görmesi, bireyi sosyal hayata açık bir duruma getirmektedir. Bu dönemde dâhil oldukları grup ve grubun bakış açısı, grup içindeki etkileşimler genç bireyin dine bakış açısını, dindarlık seviyesini oluşturan önemli etkiler arasındadır. Gençlerin bu dönemde sosyalleşmesi yetersiz veya başarısız olduğunda, farklı anlayışların ve kültürlerin etkilerine daha kolay adapte olmaktadır. Hatta bu durum gencin inancının ve çevrenin etkisine de bağlı olarak dininin değişmesine kadar gidebildiği görülmektedir. Kişilik gelişmelerinin ilk dönemlerinde yeteri kadar sosyalleşme yaşayamayan kişiler, buldukları toplumundan ayrı ve farklı bir yönde kendi dünya görüşlerini oluşturabilmekte ve buldukları toplumlarının ölçü ve değerlerine zıt davranışlar içerisine girebilmektedirler. Bu açıdan, ailesinden önemli anlamda dini bilgi ve eğitim alamayan, okulda verilen dini eğitimden memnun ve tatmin olamayan gençlerin yaşadığı kafa karışıklığı din değiştirme ihtimallerinin daha fazla olmasına sebep olmaktadır. Sonuç olarak sosyalleşme yaşadığı üniversite çağında gencin aileden aldığı din eğitimi ve oluşturduğu çevre, gencin bu dönemde inanç ile bağını etkilemektedir. Modern dünyanın yaşattığı inanç sorunlarına çözümü, yine aile ilişkileri ve çevresinde oluşturduğu gruplar ile bulabilmektedir (Sezgin, 2016, s. 218).

Gençlerin inançlarının güçlü olduklarını söyleyememektedir. Taklitle ya da çocukluk dönemlerinden itibaren telkinle oluşturulan inançlarla yetiştirilmektedirler. Bu sebeple gençlerin inançlarında bir belirsizlik, bir hata ve bir yanlışın gölgesi vardır. Haklı olarak

da şöyle düşünülebilir: Dini anlatan pek çok kitap varken, camilerde vaazlar hutbeler okunuyor, dini dergiler, düzenlenen paneller yeterli bilgiyi sağlayamıyor mu? Tüm bu çalışmalar takdir ediliyor ancak bize hayatı anlatan ve hayatı yorumlayan, gençleri geçmişe bağlayıp geleceğe uzanabilecekleri gayreti sağlamak istenmektedir. Mevcut faaliyetler gençleri doğru çözümlenelerde bulunmasına, doğru kararlar vermesine yeterli gelmemektedir. Günümüz yaygın din felsefesini Kuran'ın temel felsefesi ve dinamik bir Allah-insan görüşü oluşturmamaktadır. Kuran'a sadece yüceltme tutumuyla yaklaştığımız için hayat ile Kuran arasında mesafe konulmaktadır (Selçuk, 2000).

3. YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Yöntemi

Yapılacak olan bu araştırma nicel bir çalışmadır. Araştırma tarama modeli ile yapılacaktır. Tarama modelleri, geçmişte veya halen var olan bir durumu, var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan ve araştırmaya konu edilmiş birey ya da nesnelere kendi koşulları içinde, olduğu gibi tanımlamaya çalışan bir araştırma yöntemidir. İlişkisel tarama yöntemi kullanılacaktır. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yaklaşımıdır. Araştırmada veri toplama gereci olarak anket kullanılacaktır. Araştırma sonuçları JAMOVI, SPSS ve AMOS programları aracılığıyla çözümlenecektir.

3.2 Örneklem

Araştırmanın evrenini Ordu ve Giresun Üniversitesinde eğitim gören tüm lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise tesadüfi örneklem yöntemi ile çeşitli fakültelerden seçilen 376 öğrenci oluşturmaktadır.

3.3 Araştırmaya Katılanlar ve Özellikleri

Genç kişilerin dini tutumunu inceleyen bu çalışmaya 376 kişi katılmıştır. Örneklem grubunun cinsiyet yönünden 198'i (%52,7) kadın, 178'inin (%47,43) erkek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcıların yaş aralığı 18-25 yaş aralığındaki öğrencilerden oluşmaktadır.

Araştırma örnekleminin tamamı Ordu ve Giresun Üniversitesinde eğitim gören lisans öğrencilerinden olup 65'i İlahiyat, 34'ü İktisat, 25'i Tıp, 20'si Türk Dili ve Edebiyatı, 17'si Beden Eğitimi, 17'si Türkçe Öğretmenliği, 198'i diğer fakülte/bölümlerde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların %84,6'sı bekar, %15,4'ü evlidir.

Araştırmaya katılanların %20,5'i köyde, %41,5'i İlçede, %38,0'ı ise İlde yaşamaktadır.

Araştırmaya katılanların %34,3'ü alt gelire, %38,6'sı orta gelir, %27,1'i üst gelire sahiptir.

Araştırmaya katılanların %41,5'i az, %38,0'ı orta, %20,5'i çok fazla tv izleme oranına sahiptir.

Araştırmaya katılanların %19,1'i Hiç, %49,2'si Bazen, %31,6'sı ise Her gün kitap okuduklarını işaretlemişlerdir.

3.4 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formunda katılımcıların sosyo-demografik değişkenlerini belirlemeye yönelik sorular ile beraber dini tutum ölçeği sunulmuştur. Araştırmada, katılımcıların dini tutumlarını ölçmek için Üzeyir Ok tarafından geliştirilmiş olan 'Ok-Dini Tutum Ölçeği' kullanılmıştır.

3.4.1 Dini Tutum Ölçeği

Araştırmada katılımcıların dindarlık düzeylerini ölçmek için Üzeyir Ok tarafından geliştirilen Ok-Dini Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeği diğer dini tutum ölçeklerinden ayrılması sebebiyle kendi soyadı ile adlandırmıştır. Dini tutum ölçeği, tutumun üç ögesi(bilgi, duygu, davranış) göz önünde tutularak oluşturulmuştur. Bilişsel boyutu ile bireyin dinle ilgili genel görüşü, davranışsal boyutu ile bireyin davranışlarının dini değerler tarafından yönlendirilme düzeyi, duygusal boyut ile dinin duygusal olarak bireyi ne seviyede etkilediği ölçülmeye çalışılmıştır. Tutumun bu üç bileşenine ek olarak ölçülmek istenen tutumun din olması sebebiyle bu boyutlara Tanrı ile ilişki boyutu da eklenmiştir. Böylelikle Ok-Dini Tutum Ölçeği 4 alt boyutu ölçecek şekilde 5'li likert ölçeği olarak tasarlanmıştır (Ok, 2011, s. 535).

Dini tutumu bu dört boyut çevresinde ölçmek için her boyut için 4 madde olacak şekilde toplam 16 maddelik soru havuzu oluşturulmuştur. Açıklımlı ve doğrulayıcı faktör analizi ve güvenilirlik madde analizi sonucunda her bir boyutu ölçen iki madde belirlenmiştir. Böylelikle 8 maddelik dini tutum ölçeği oluşturulmuştur (Ok, 2011, s. 535)

Ok tarafından geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri, üniversite öğrencilerinden oluşan 950 ve 388 kişilik iki farklı örneklem grubuyla gerçekleştirilmiştir. Birinci uygulamada faktör yükünün 0,69 ile 0,89 ve varyans açıklama oranının %78 olduğu görülmüştür. İkinci uygulamada faktör yüklerinin 0,40 ile 0,87 olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak ölçek iç tutarlılığa sahiptir (Ok, 2011, ss. 537-541) İç tutarlılık göstergesi olan alfası .81 ve .91 olarak tespit edilmiştir (Ok, 2011, s. 528)

3.5 Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma örneklemini Türkiye’de okuyan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Anket soruları katılımcılara 2023 yılı Eylül- Ekim aylarında Ordu ve Giresun Üniversitesi’nde okuyan lisans öğrencilerine uygulanmıştır. Kartopu örneklem biçimi kullanılmıştır. Anket formu araştırmacı tarafından öğrencilere Whatsapp gruplarına gönderilmiştir. Anket formuna ulaşan öğrencilerden de anket formunu arkadaş gruplarında paylaşılması istenmiştir.

Veriler SPSS-27 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Sosyo-demografik sorular için frekans tablosu oluşturulmuştur. Değişkenlerin grup ortalamalarındaki farklılıkları görebilmek için 2 gruplu değişkenlerde bağımsız örneklem t-test, 3 ve daha fazla gruplu değişkenlerde One-Way Anova Analizi ve Kruskal Wallis-H Analizi uygulanmıştır. Ölçeğin ve yaş değişkeninin birbirleri arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü tespit edebilmek için pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizler alfa=0,05 seviyesinde uygulanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Genç bireylerin dindarlık düzeylerini ele alan araştırmanın bu bölümünde, uygulanan anketten elde edilen veriler analiz edilerek, bulgular tablolar halinde verilecektir. Bu doğrultuda ilk olarak dini tutum ile ilgili bulgular sonrasında sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik bulgular aktarılacaktır.

Tablo 4. 1 Sorulara Verilen Cevap Bilgileri

	Hiç Katılmıyorum		Pek Katılmıyorum		Kararsızım		Biraz Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
	n	%	N	%	n	%	n	%	n	%
İnanışım dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım	2	%0,5	24	%6,3	10 8	%28, 4	14 2	%37, 4	10 4	%27, 4
Yaşamımın dini değerlere uygun olup olmadığına dikkat ederim	2	%0,5	23	%6,1	11 4	%30, 0	13 9	%36, 6	10 2	%26, 8
Ezan, dua veya ayet gibi dini okumaları dinlediğimde duyulanırım	2	%0,5	32	%8,4	11 4	%30, 0	13 1	%34, 5	10 1	%26, 6
Dini etkinliklere katıldığında gerçekten zevk alırım	6	%1,6	36	%9,5	12 2	%32, 1	12 7	%33, 4	89	%23, 4
Allah'ın bana çok yakın olduğunu hissediyorum	1	%0,3	28	%7,4	12 0	%31, 6	12 1	%31, 8	11 0	%28, 9
Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım	3	%0,8	30	%7,9	13 5	%35, 5	84	%22, 1	12 8	%33, 7
Zor zamanlarda Allah'ın bana	179	%47, 1	109	%28, 7	85	%22, 4	6	%1,6	1	%0,3

yardım ettiğini düşünüyorum										
Dini inancın insanlara yararından çok zarar olduğunu düşünüyorum	164	%43,2	127	%33,4	83	%21,8	6	%1,6	0	%0,0

Tablo 4.1’ de sorulara verilen cevaplar için frekans tablosu verilmiştir.

Çalışmaya katılan bireyler “İnanđığım dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım.” sorusunu Hiç Katılmıyorum 2(%0,5), Pek Katılmıyorum 24(%6,3), Kararsızım 108(%28,4), Biraz Katılıyorum 142(%37,4), Tamamen Katılıyorum 104(%27,4) şeklinde cevapladıkları görölmüştür.

Çalışmaya katılan bireyler “Yaşantımın dini değerlere uygun olup olmadığına dikkat ederim.” sorusunu Hiç Katılmıyorum 2(%0,5), Pek Katılmıyorum 23(%6,1), Kararsızım 114(%30), Biraz Katılıyorum 139(%36,6), Tamamen Katılıyorum 102(%26,8) şeklinde cevapladıkları görölmüştür.

Çalışmaya katılan bireyler “Ezan, dua veya ayet gibi dini okumaları dinlediğimde duygulanırım.” sorusunu Hiç Katılmıyorum 2(%0,5), Pek Katılmıyorum 32(%8,4), Kararsızım 114(%30), Biraz Katılıyorum 131(%34,5), Tamamen Katılıyorum 101(%26,6) şeklinde cevapladıkları görölmüştür.

Çalışmaya katılan bireyler “Dini etkinliklere katıldığında gerçekten zevk alırım.” sorusunu Hiç Katılmıyorum 6(%1,6), Pek Katılmıyorum 36(%9,5), Kararsızım 122(%32,1), Biraz Katılıyorum 127(%33,4), Tamamen Katılıyorum 89(%23,4) şeklinde cevapladıkları görölmüştür.

Çalışmaya katılan bireyler “Allah'ın bana çok yakın olduğunu hissediyorum.” sorusunu Hiç Katılmıyorum 1(%0,3), Pek Katılmıyorum 28(%7,4), Kararsızım 120(%31,6), Biraz Katılıyorum 121(%31,8), Tamamen Katılıyorum 110(%28,9) şeklinde cevapladıkları görölmüştür.

Çalışmaya katılan bireyler “Zor zamanlarda Allah'ın bana yardım ettiğini düşünüyorum.” sorusunu Hiç Katılmıyorum 3(%0,8), Pek Katılmıyorum 30(%7,9), Kararsızım

135(%35,5), Biraz Katılıyorum 84(%22,1), Tamamen Katılıyorum 128(%33,7) şeklinde cevapladıkları görülmüştür.

Çalışmaya katılan bireyler “Dinin gereksiz olduğunu düşünüyorum.” sorusunu Hiç Katılmıyorum 179(%47,1), Pek Katılmıyorum 109(%28,7), Kararsızım 85(%22,4), Biraz Katılıyorum 6(%1,6), Tamamen Katılıyorum 1(%0,3) şeklinde cevapladıkları görülmüştür.

Çalışmaya katılan bireyler “Dini inancın insanlara yararından çok zararı olduğunu düşünüyorum.” sorusunu Hiç Katılmıyorum 164(%43,2), Pek Katılmıyorum 127(%33,4), Kararsızım 83(%21,8), Biraz Katılıyorum 6(%1,6) şeklinde cevapladıkları görülmüştür.

4.1 Sosyo-Demografik Bulgular

Veriler SPSS-27 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Sosyo-demografik sorular için frekans tablosu oluşturulmuştur. Değişkenlerin grup ortalamalarındaki farklılıkları görebilmek için 2 gruplu değişkenlerde bağımsız örneklem t-test, 3 ve daha fazla gruplu değişkenlerde One-Way Anova Analizi ve Kruskal Wallis-H Analizi uygulanmıştır. Ölçeğin ve yaş değişkeninin birbirleri arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü tespit edebilmek için pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizler alfa=0,05 seviyesinde uygulanmıştır.

Tablo 4. 2 Normallik Varsayımı Analizi ve Güvenilirlik Analizi

Ölçek	n	Ort.	SS	Kolmogorov Smirnov (p)	Çarpıklık	Basıklık	Cronbac's Alpha
Dini Tutum Ölçeği	376	31,20	6,538	,000	-,179	-,965	,959
Yaş	376	22,63	2,180	,000	,134	1,683	-

*p<0,05

Tablo 4.2’de normallik analizi ve güvenilirlik analizleri yer almaktadır. Dini Tutum Ölçeğinin ve Yaş Değişkeninin basıklık ve çarpıklık değerleri -2; +2 sınırını aşmadığından analizlerde parametrik testler kullanılacaktır.: George, D., & Mallery, M.

(2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson. Ölçeklerin güvenilirlikleri yüksek düzeydedir (Kalaycı, 2006).

4.1.1 Cinsiyet

Tablo 4. 3 Cinsiyet Değişkeni Dağılım Tablosu

Değişken	Grup	n	Yüzde(%)
Cinsiyet	Erkek	178	47,3
	Kadın	198	52,7

Tablo 4.3’de katılımcıların cinsiyet sorusuna verdiği cevapların dağılımı verilmiştir.

Araştırmaya katılanların %47,3’ü erkek, %52,7’si ise kadındır. Kadınlar araştırmaya daha fazla katılım sağlamıştır.

4.1.2 Bölüm Değişkeni

Tablo 4. 4 Bölüm Değişkeni Dağılım Tablosu

Değişken	Grup	n	Yüzde(%)
Bölüm	İlahiyat	65	17,3
	İktisat	34	9,0
	Tıp	25	6,6
	Türk Dili ve Edebiyat	20	5,3
	Beden Eğitimi	17	4,5
	Türkçe Öğretmenliği	17	4,5
	Diğer	198	52,7

Tablo 4.4’de katılımcıların bölüm sorusuna verdiği cevapların dağılımı verilmiştir.

Bölüm bazında en fazla katılım %17,3 ile İlahiyat Fakültesi öğrencileri olmuştur. Analizin sağlıklı olabilmesi için az katılım sağlayan bölümler Diğer olarak değerlendirilmiştir.

4.1.3 Medeni Durum

Tablo 4. 5 Medeni Durum Değişkeni Dağılım Tablosu

Değişken	Grup	n	Yüzde(%)
Medeni Durum	Bekar	318	84,6
	Evli	58	15,4

Tablo 4.5’de katılımcıların medeni durum sorusuna verdiği cevapların dağılımı verilmiştir.

Araştırmaya katılanların %84,6’sı bekar, %15,4’ü ise evlidir. Katılımcıların öğrenci olması bekar olma durumunu yükselttiği görülmüştür.

4.1.4 Yaşanılan Yer

Tablo 4. 6 Yaşanılan Yer Değişkeni Dağılım Tablosu

Değişken	Grup	n	Yüzde(%)
Yaşanılan Yer	Köy	77	20,5
	İlçe	156	41,5
	İl	143	38,0

Tablo 4.6’da katılımcıların yaşanılan yer sorusuna verdiği cevapların dağılımı verilmiştir.

Araştırmaya katılanların %20,5’i köyde, %41,5’i ilçede, %38,0’ı ise İlde yaşamaktadır.

İlçede yaşayanların oranı daha fazla iken Köyde yaşayanların oranı ise azdır.

4.1.5 Sosyo-Ekonomik Düzey

Tablo 4. 7 Sosyo Ekonomik Düzey Değişkeni Dağılım Tablosu

Değişken	Grup	n	Yüzde(%)
Sosyo Ekonomik Düzen	Alt	129	34,3
	Orta	145	38,6
	Üst	102	27,1

Tablo 4.7’de katılımcıların sosyo ekonomik düzen sorusuna verdiği cevapların dağılımı verilmiştir.

Araştırmaya katılanların %34,3’ü alt gelire, %38,6’sı orta gelir, %27,1’i üst gelire sahiptir.

4.1.6 TV İzleme Oranı

Tablo 4. 8 TV İzlenme Oranı Değişkeni Dağılım Tablosu

Değişken	Grup	n	Yüzde(%)
TV İzleme Oranı	Az	156	41,5
	Orta	143	38,0
	Çok Fazla	77	20,5

Tablo 4.8’de katılımcıların izlenme oranı sorusuna verdiği cevapların dağılımı verilmiştir.

Araştırmaya katılanların %41,5’i az, %38,0’ı orta, %20,5’i çok fazla tv izleme oranına sahiptir.

4.1.7 Kitap Okuma Oranı

Tablo 4. 9 Kitap Okuma Oranı Değişkeni Dağılım Tablosu

Değişken	Grup	n	Yüzde(%)
Kitap Okuma Oranı	Hiç	72	19,1

Bazen	185	49,2
Her Gün	119	31,6

Tablo 4.9’da katılımcıların kitap okuma oranı sorusuna verdiği cevapların dağılımı verilmiştir.

Araştırmaya katılanların %19,1’i Hiç, %49,2’si Bazen, %31,6’sı ise Her gün kitap okuduklarını işaretlemişlerdir.

4.2 Dini Tutuma Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak araştırmaya katılan bireylerin dindarlık düzeylerinin, sahip oldukları sosyo-demografik değişkenlere (cinsiyet, eğitim görülen fakülte/bölüm, yaş, medeni durum, yaşanılan yer, sosyo-ekonomik düzey, tv izleme oranı, kitap okuma oranı) göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bulgular aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Veriler SPSS-27 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Sosyo-demografik sorular için frekans tablosu oluşturulmuştur. Değişkenlerin grup ortalamalarındaki farklılıkları görebilmek için 2 gruplu değişkenlerde bağımsız örneklem t-test, 3 ve daha fazla gruplu değişkenlerde One-Way Anova Analizi ve Kruskal Wallis-H Analizi uygulanmıştır. Ölçeğin ve yaş değişkeninin birbirleri arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü tespit edebilmek için pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizler alfa=0,05 seviyesinde uygulanmıştır.

4.2.1 Dini Tutum ve Cinsiyet

Araştırmada cinsiyetin dini tutum bakımından nasıl bir fark oluşturduğunu tespit etmek için t-test analizi yapılmıştır. Bulgular tabloda verilmiştir.

Tablo 4. 10 Cinsiyet Değişkeni T-Test Tablosu

Ölçek	Grup	n	Ort.	SS	t	Sd	p
Dini Tutum Ölçeği	Erkek	178	28,79	5,963	-7,234	374	,000*
	Kadın	198	33,37	6,280			

*p<0,05

Tablo 4.10’da cinsiyet değişkeni için Bağımsız Örneklem T-Test Analizi sonuçları verilmiştir.

Cinsiyet değişkeni gruplarına göre Dini Tutum Ölçeği Puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir ($p=,000<0,05$). Kadınların Dini Tutum Ölçeği puanı ortalaması, erkeklerin Dini Tutum Ölçeği Puanı ortalamasından anlamlı bir şekilde farklı ve büyüktür.

Buna göre “*Dindarlık düzeyi cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Kadınlar erkeklere oranla daha dindardır.*” şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz sonucuna göre desteklenmektedir.

Dindarlık ile ilgili daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında cinsiyet ve dindarlık arasında farklı sonuçların elde edildiğini görmekteyiz. Bazı yapılan araştırmalarda kadınların dindarlık düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek çıkarken (Kağıtçıbaşı, 1972; Kayıklık, 2003) bazı araştırmalarda ise erkeklerin kadınlardan daha dindar olduğu sonucuna ulaşılmıştır (F. Karaca, 2000; Kula, 2001). Bazı araştırmalarda da cinsiyetler arasında herhangi bir anlamlı farklılık görülmemiştir (Cirhinlioglu & Ok, 2010). Dindarlık ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların farklı bulgular elde etmesi kullanılan ölçeklerin farklı olmasından kaynaklanmış olabilir.

Erkeklerin kadınlara oranla dindarlık düzeylerinin yüksek oluşunu Yıldız (2014, ss. 175-177) şu şekilde açıklamıştır. Genellikle kadınların dindarlık düzeylerinin sınırlılıkları erkekler tarafından belirlendiği için kadınların dindarlık düzeyinin erkeklere göre düşük olmasında etkili olduğu söylenebilir. Bu durum, kadının çalışma hayatını hoş karşılamayan, kadının evden dışarı çıkması konusunda sınırlayan, sosyal hayat ilişkilerini düşük seviyeye indiren bir dindarlık anlayışını da içine alabilir.

Toplumsal olarak dinin insana statü kazandırdığı konusunda bir uzlaşma konusudur. Din, bireyin yaşamında kendini ifade edebilme, toplumdaki yerini meşrulaştırma, kimlik kazanma gibi fonksiyonlarını yerine getirir. Günümüz toplumunda iş ve sosyal hayatta daha etkili roller üstlenen erkeklerin statü sahibi olma ihtiyacı kadınlara göre daha yüksektir. Bu nedenle erkeklerin dini tutumlarının kadınlara oranla daha yoğun olması mümkündür. Sosyalleşme sürecinde birey tarafından kabul edilmesi gereken toplum değerleri vardır. Sosyalleşmeyle birey toplumun etkin bir üyesi haline gelir.

Toplumumuzda erkeğin daha ön planda olması, iş hayatına ve sosyal hayata kadınlara oranla daha fazla katılması erkeğin kadından daha fazla sosyalleşmesine sebep olacaktır. Erkek, sosyalleşme sürecinde toplumun dini değer ve yargılarını benimseyip içselleştirecektir. Türk toplumunun ataerkil yapıda olması dini yapılanmaları etkilemiştir. Dini müesseselere bakıldığında erkeklerin rahat kullanımına olanak sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Kadınların dışarıda abdest almadaki zorlukları ve caminin ana bölümünü değil de kendilerine ayrılan bir bölme kullanmaya yönlendirilmeleri örnek olarak verilebilir. Dini kurumlarla etkileşimde bulunma dini duygu ve davranışlara olumlu etkiler oluşturabilmektedir. Bu durum erkeklerin rahat bir şekilde dini kurumlarla iletişime geçmesi ve dini problemlerini din görevlileriyle daha rahat çözebilmektedir (Turan, 2017, s. 144).

Akdoğan'ın (2004) Trabzon'da gerçekleştirmiş olduğu çalışmada dini tutum açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılığın görülmediği, ibadetlere devamlılık, özellikle namaz kılma açısından erkekler ve kadınlar arasında anlamlılık derecesine ulaşmayan çok küçük farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir.

Kadınların erkeklere oranla daha düşük dindarlık puanları almalarının sebeplerine bakıldığında önemli etkenlerden biri çalışma hayatı diyebiliriz. İş hayatı kadınların dini pratiklerini olumsuz olarak etkilediği görülmüştür. Fiziki farklılık da bu durumu etkilemektedir. Toplumumuzda kadınların camiye gitmesi ve cami çevresindeki etkinliklere katılması geleneklerimiz tarafından desteklenmemektedir. Yoğun dini duygu yaratan dini törenlere katılmayan kadınların erkeklere oranla daha düşük dini tutum puanları olduğu görülmüştür (Turan, 2017, s. 145).

Bu araştırmanın sonucu çerçevesinde kadınların dindarlık düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olmasının sebebi; Türk toplumundaki baskın erkek yapısının kadını geri plana atarak, kadınların bastırılmış kişilik yapısının oluşmasına sebep olabilir. Toplum tarafından bastırılmış kadın ise daha itaatkâr olma eğilimine girebilmektedir. Bu da kadının Tanrı'yla olan ilişkisini etkileyebileceği ve Tanrı'ya olan itaat ve bağlılığını arttırabileceği düşünülmektedir (Turan & İyibilgin, 2018).

4.2.2 Dini Tutum ve Bölüm Değişkeni

Araştırmada katılımcıların dini tutum ve eğitim gördüğü fakülte/bölüme göre farka yol açıp açmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis-H analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. 11 Bölüm Değişkeni Kruskal Wallis-H Analizi

Ölçek	Grup	n	Ort.	SS	SD	H	p
Dini Tutum Ölçeği	İlahiyat	65	38,43	2,378	6	113,738	,000*
	İktisat	34	30,41	3,940			
	Tıp	25	26,40	5,649			
	Türk Dili ve Edebiyat	20	28,70	7,020			
	Beden Eğitimi	17	28,71	3,885			
	Türkçe Öğretmenliği	17	28,71	4,896			
	Diğer	198	30,26	6,499			
	Total	376	31,20	6,538			

*p<0.05

Tablo 4.11’de Bölüm değişkeni için Kruskal Wallis-H Analizi sonuçları verilmiştir.

Bölüm değişkeni gruplarına göre Dini Tutum Ölçeği Puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir ($p=,000<0,05$). Bölümü İlahiyat olanların Dini Tutum Ölçeği Puanı ortalaması, Diğer tüm bölümlerin Dini Tutum Ölçeği Puanı ortalamasından anlamlı bir şekilde farklı ve büyüktür. Bölümü diğer olanların Dini Tutum Ölçeği Puanı ortalaması Bölümü Tıp olanların Dini Tutum Ölçeği Puanı ortalamasından anlamlı bir şekilde farklı ve büyüktür.

Buna göre “*Dindarlık düzeyi eğitim görülen fakülte/bölüme göre farklılaşmaktadır. İlahiyat fakültesinde eğitim gören öğrenciler daha dindardır.*” şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz sonucuna doğrulanmıştır.

Dindarlık düzeyi açısından grup ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalama İlahiyat fakültesinde eğitim gören katılımcılarda olduğu görülmüştür (Ort.=38,47). Araştırmaya katılan diğer öğrencilerin fakülteleri bazında elde ettiği ortalamalar sırasıyla; İktisat (Ort.=30,41), Türk Dili ve Edebiyatı (Ort.=28,70), Türkçe Öğretmenliği (Ort.=28,12), Beden Eğitimi (Ort.=28,09), Tıp (Ort.=26,40) şeklinde sıralanmaktadır.

Eğitim görülen bölüm/fakülte değişkeni ile dindarlık arasındaki ilişkiye bakıldığında İlahiyat fakültesinde okuyan bireylerin diğer bölüm/fakültelerde eğitim gören bireylere göre ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Dindarlık ve eğitim gördüğü fakültenin dindarlık düzeyleri bakımından yapılan araştırmalara bakıldığında İlahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere kıyasla daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir (Sezgin, 2016). Bu konuda benzer bir çalışma yapan Apaydın(2001), İlahiyat Fakültesinde okuyan öğrencilerin diğer fakültelerde okuyan öğrencilere göre dindarlık puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu alışmalar araştırmamızın bulgusunu destekler niteliktedir.

Dini ğretim veren fakültelerde eğitim gören öğrencilerin dindarlık düzeyi, modern eğitim veren fakültelerdeki öğrencilerin dindarlık düzeyine göre daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur diyebiliriz. Literatürdeki bu bilgiler çerçevesinde dini içerikli dersler bireyin dini hayatını olumlu etkilediği söylenilmektedir (Ay, 2021)

4.2.3 Dini Tutum ve Yaş

Tablo 4. 12 Dini Tutum ve Yaş Korelasyon Analizi

	Dini Tutum leği	Yaş
Dini Tutum leği	1	
Yaş	-,144**	1
	,005	

**%99; *%95

Tablo 4.12'de korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Dini Tutum leği Puanı ile Yaş Değişkeni arasında negatif yönlü ve çok zayıf seviyede anlamlı bir ilişki vardır ($r=-,144$; $p=,005$).

Buna göre “*Dindarlık düzeyi yaşa göre farklılaşmaktadır. Yaş arttıkça dindarlık düzeyi artmaktadır.*” Şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz verileri ile desteklenmemiştir.

Çalışmamızda dindarlık ve yaş arasında negatif yönlü anlamlı bir farklılaşmaya ulaşılmıştır. Onay (2004), yaptığı çalışmada gençlik döneminde uygulanan dini yönelim ölçeğinde yaş 18’den 26’ya yükselirken, dindarlık puanlarının düştüğü sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışma araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Birey ergenliğe ulaşana kadar ailesi, okul ve sosyal hayatında çeşitli dini bilgilerle karşılaşır. Ergenlik sürecine kadar hiç düşünmeden kabul edilen dini bilgiler, ergenlik döneminde sorgulanmaya başlar. Bu süreçte toplumun öne çıkardığı bilgilerin bir kısmı kabul edilirken bir kısmı da reddedilir. Kabullenen bilgiler ergen bireyin kişilik yapısına katkıda bulunur. Kişiliği dini nitelik kazanır. Farkındalık sonucu oluşan dini kişilik, bireyin yaşamında gelişerek ileriki yaşlarda olgunluk seviyesine ulaşır. İlk yetişkinlikte ergenin yaşadığı *dini şüphe, kararsızlık ve çalkantılar* artık durulmaya başlar. Gelişim süreci duygusallıktan akılcılığa doğru ilerlediği için inanç ve alışkanlıklar yeniden gözden geçirilir. Birey bu dönemde genellikle dini şüphelerini çözümleyip kendisini tatmin eden bir hayat felsefesi oluşturduğu için artık onu tatmin etmeyen ailesinin inancını reddedebilir. İki durumda da dini çalkantıdan kurtulup arınmış bir zihne kavuşur (Hökelekli, 2005, s. 282).

İlk yetişkinlik döneminde dini gelişim süreci üzerine farklı yaklaşımlar olsa da, bu dönemde birey artık şüphelerinden arınmış, duygusallık yerini realiteye bırakmış, din kişiliğinin bir parçası olma yolunda kararlılık kazanmış diyebiliriz. Bu kararlılığı iki yönlü olarak değerlendirebiliriz. Birey öğrendiği dini bilgileri kabullenip benimseme yönünde bir kararlılık gösterebileceği gibi aile inancını reddetme yönünde de kararlılık gösterebilir. Bu sebeple farklı araştırmalarda bu yaş grubunun dini tutumlarına ilişkin farklı bulgulara rastlamak mümkündür (Turan, 2017, s. 155)

Dindarlık ve yaş değişkeni ile ilgili literatürdeki mevcut araştırmalara bakıldığında genel olarak yaş ile dindarlık arasındaki ilişkinin pozitif olduğu görülmektedir (F. Karaca, 2000; Kayıklık, 2003). Ayten (2009) yaptığı araştırmada ilk yetişkinlik, orta yetişkinlik ve son yetişkinlikte dindarlığın arttığını, yaşlılık döneminde ise yetişkinlik döneminden düşük dindarlık puanına sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kızılgöçer ve Vural’ın (2017) yaptığı çalışmada yetişkin bireylerin, genç ve yaşlı bireylere göre daha dindar oldukları

sonucuna ulaşmıştır. Turan (2017, s. 152) ise araştırmasında dindarlığın inanç boyutunda genç bireylerin diğer grup bireyelerine göre daha yüksek puanlara sahip olduğunu bulgulamıştır.

Ergenlik dönemi, kimlik kargaşasıyla beraber dini inancın da sorgulandığı, yine de dinin kişinin kimliğinin parçası haline geldiği bir dönemdir. Birey, ilk yetişkinlik dönemine gelindiğinde artık dini kararsızlık ve şüphe yavaş yavaş durulma evresine geçmiştir. Bu duruma rağmen din, genç bireyler için öncelikli alana sahip değildir. Erikson, pek çok gencin uyum süreci yaşadığı, kendilerini bir düzene koymak için kararsızlık yaşadıkdan sonra, yirmili yaşların sonuna doğru geldiklerinde karar verdiklerini gözlemlemiş, buna *moratoryum (askıya alma)* ismini vermiştir (Mehmedoğlu, 2004, s. 163). Modern çağın ortaya koyduğu hayat tarzı genç bireylerin sorumluluklarını hayata geçirmelerini geciktirmektedir. Bu durum adı geçtiği üzere Moratoryum'a yol açmaktadır. Askıya alınan değerler arasında ise din de yer almaktadır. Bu dönem gençlerin dini faaliyet ve ibadatlere de katılımın en düşük olduğu dönemdir (Hökelekli, 2005, s. 280).

4.2.4 Dini Tutum ve Medeni Durum

Tablo 4. 13 Medeni Durum Değişkeni T-Test Tablosu

Ölçek	Grup	n	Ort.	SS	t	Sd	p
Dini Tutum Ölçeği	Bekar	318	31,03	6,443	-1,226	374	,221
	Evli	58	32,17	7,017			

*p<0,05

Tablo 4.13'de Kullanılan Yer değişkeni için Bağımsız Örneklem T-Test Analizi sonuçları verilmiştir.

Kullanılan Yer değişkeni gruplarına göre Dini Tutum Ölçeği Puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir ($p=,221>0,05$). Bu sonuca göre evli ya da bekâr kişilerin, dini tutumlarının üzerinde anlamlı bir değişiklik olmadığını söylemek mümkündür.

Buna göre “*Dindarlık düzeyi medeni duruma göre farklılaşmaktadır. Evliler bekârlara göre daha dindardır.*” Şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz sonuçlarına göre desteklenmemiştir.

Evlilik insanın hayatını etkileyen ve değiştiren en önemii değişikliklerden biridir. Evlilik öncesinde sadece kendi hayatından sorumlu olan bireyler, evlilik sonrasında eşinin ve çocuklarının da sorumluluğunu üstlenir. Bu sebeple evlilik kişinin sosyal hayatına düşünce ve davranış yapısına etki etmektedir. İnsan hayatında getirdiği bu değişiklikle evlilik, dini inanç tutum ve davranışları da etkileyebileceği düşünölmektedir (Turan, 2017, s. 161).

Literatüre baktığımızda, Çetin(2018)'in çalışmasında da dini tutumla medeni durum arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görölmektedir.

Literatürde genel olarak evlilerin bekarlara oranla daha dindar olduklarını gösteren araştırmalar mevcuttur. Turan (2017, ss. 161-163)'ın İstanbul'da öğretmenler üzerinde yaptığı çalışmada bireylerin medeni durumları dindarlığı bilgi, ibadet ve sosyal etki boyutunda anlamlı bir farka yol açtığı, evlilerin bekarlara göre daha dindar oldukları tespit edilmiştir. Evlilik sorumluluğu da beraberinde getiren bir kurumdur. Çocuk sahibi olmakla beraber bu sorumluluk artmaktadır. Tüm bunlar, bireyin hayatını düzene sokan ve sorumluluk sahibi olmasına sebep olmaktadır. İbadetler sorumluluk gerektiren ritüellerdir. İslam dininin bütün ibadet ritüellerinde bu sorumluluk anlayışı gözlemlenebilmektedir. Düzen ve sorumluluk anlayışının evlilik ve ibadet hayatının ds özelliklerinden olması, medeni durum ve dindarlık ilişkisini anlamaya katkı sağlayacaktır.

Evlilik kurumu toplumumuzda “toplumun yapı taşı” olarak anlamlandırılmaktadır. Aile kurmanın önemi her toplum ve kültür için farklıdır. Türk toplumunda ailenin önemi çok büyüktür. Kültürümüzde aileye verilen önem toplumda karşılıklı bir etki oluşturmaktadır. Evli olan insanlardan daha ahlaklı davranışlar beklenirken, bir yandan da ailenin var olduğu ortamlarda ölçölü ve kibar davranmaya özen gösterilir. Toplumun aileye verdiği değer ve aile bireyelerine yüklediği bu sorumluluk, evli olan bireyelerin dini tutum ve yaklaşımlarının bekar olan bireyelere göre daha güçlü olması beklenmektedir (Turan, 2017, s. 163).

Beit-Hallahmi ve Argyle, yaptığı araştırma bulgularında, eşini kaybeden bireyelerin, ölümden sonra bir yaşamın olduğuna inanma, günlük dua etmede evli ve bekar bireyelere göre daha çok dini tutum sergilediklerini tespit etmişlerdir (Kızılgöçit, 2016b). Bu durumu, eşlerini kaybetmiş bireyelerin ölüm sonrası kaybettikleri sevdiklerine kavuşmaya olan inançlarının fazla olması, maneviyatlarını güçlendirmesi şeklinde açıklayabiliriz. Boşanmış kişiler ise, evlilikte yaşadıkları sorunlarla başa çıkma, boşanmanın vermiş olduğu psikolojik bunalımı atlatacak için, zor zamanda sığınacak bir güce ihtiyaç duyulması, dini bir eğilimlerinin artırdığı söylenebilir (Ferah, 2019, s. 214).

4.2.5 Dini Tutum ve Yaşanılan Yer

Tablo 4. 14 Yaşanılan Yer Değişkeni Tek Yönlü Anova Analizi

Ölçek	Grup	n	Ort.	SS	Var.K	K.T.	SD	K.O.	F	p
Dini Tutum Ölçeği	Köy	77	33,32	6,350	GA	487,028	2	243,514	5,843	,003*
	İlçe	156	31,06	6,225	GI	15544,203	373	41,673		
	İl	143	30,22	6,752	Toplam	16031,231	375			
	Total	376	31,20	6,538						

*p<0.05

Tablo 4.14’de Oturulan Yer değişkeni için One-Way ANOVA Analizi sonuçları verilmiştir.

Oturulan Yer değişkeni gruplarına göre Dini Tutum Ölçeği Puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir ($p=,003<0,05$). Köyde Yaşayan bireylerin Dini Tutum Ölçeği Puanı ortalaması, İlçe ve İlde Yaşayan bireylerin Dini Tutum Ölçeği Puanı ortalamasından anlamlı bir şekilde farklı ve büyüktür.

Buna göre “*Dindarlık düzeyi yaşanılan yere göre farklılaşmaktadır. Köyde yaşayanlar, İl ve İlçede yaşayanlara göre daha dindardır.*” Şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz verilerine göre desteklenmektedir.

Araştırmada katılımcıların yaşamlarını geçirdikleri yere göre dini tutumlarına bakıldığında köyde yaşayanların, il ve ilçede yaşayanlara göre daha dindar olduğu saptanmıştır. Köyde hayat süren bireylerin, kent hayatında yaşam süren bireyler arasında dini yaşantı bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Literatüre baktığımızda araştırmamızın sonucunu destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Aydemir (2008, s. 54)’in çalışmasında hayatlarının çoğunluğunu köyde geçirenler ile, ilde yaşayan bireylere göre daha dindar oldukları tespit edilmiştir. Günay (1999, ss. 103-125) çalışmasında ise köyde yaşayan bireylerin dini ritüelleri şehirde yaşayanlara göre daha sistemli bir şekilde uyguladıkları görülmektedir. Şehir yaşamındaki bireyin oldukça fazla meşguliyetleri bulunurken kırsal kesimdeki bireylerin zamanını harcayacağı meşguliyetleri ise kısıtlıdır. Köy yaşamının kendi içerisinde olumlu ve olumsuz yanları bulunmakla birlikte birey, dini yaşantısına zaman bulabilmektedir.

4.2.6 Dini Tutum ve Sosyo-Ekonomik Düzey

Tablo 4. 15 Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkeni Tek Yönlü Anova Analizi

Ölçek	Grup	n	Ort.	SS	Var.K	K.T.	SD	K.O.	F	p	
Dini Ölçeği	Tutum	Alt	129	30,93	6,664	GA	26,518	2	13,259	,309	,734
		Orta	145	31,17	6,585	GI	16004,713	373	42,908		
		Üst	102	31,61	6,353	Toplam	16031,231	375			
		Total	376	31,20	6,538						

*p<0.05

Tablo 4.15’de Sosyo-Ekonomik Düzey değişkeni için One-Way ANOVA Analizi sonuçları verilmiştir.

Sosyo-Ekonomik Düzey değişkeni gruplarına göre Dini Tutum Ölçeği Puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir ($p=,734>0,05$).

Buna göre “*Dindarlık düzeyi ekonomik düzeye göre farklılaşmaktadır. Alt gelire sahip insanlar daha dindardır.*” Şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz verilerine göre desteklenmemektedir.

Örnekleme gruplarını sosyo-ekonomik düzeylerini belirlerken *alt, orta ve üst* olmak üzere üç grupta değerlendirdik. Bu gruplandırmayı yaparken herhangi bir gelir miktarı belirlemedik çünkü bazı kişiler için üst kabul edilen ekonomik gelir bir başkası için orta veya alt anlamına gelebilmektedir.

Akdoğan (2004, ss. 341-361) ve Uysal (2006, s. 147) ın yaptığı çalışmalarda dini tutum ve Sosyo ekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Kızılgöçer (2016a), Uysal (2006, s. 147) ve Sambur (2007, s. 142)’un yaptığı çalışmalarda da dini tutum ve sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Günay (1999, s. 280) , Ayten (2004, s. 88) ve Onay (2004, s. 115) tarafından yapılan çalışmalarda Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe dini tutum seviyesinin düştüğü görülmüştür. Ülkemizde gelir durumu orta ve düşük olan bireylerin dini tutum puanlarının yüksek görüldüğü çalışmalar da mevcuttur (Yapıcı, 2006).

4.2.7 Dini Tutum ve TV İzleme Oranı

Tablo 4. 16 TV İzleme Oranı Değişkeni Tek Yönlü Anova Analizi

Ölçek	Grup	n	Ort.	SS	Var.K	K.T.	SD	K.O.	F	p
Dini Tutum Ölçeği	Az	156	30,71	6,786	GA	67,889	2	33,945	,793	,453
	Orta	143	31,47	6,030	GI	15963,342	373	42,797		
	Çok Fazla	77	31,71	6,941	Toplam	16031,231	375			
	Total	376	31,20	6,538						

*p<0.05

Tablo 4.16’de TV İzleme Oranı değişkeni için One-Way ANOVA Analizi sonuçları verilmiştir.

TV İzleme değişkeni gruplarına göre Dini Tutum Ölçeği Puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir ($p=,453>0,05$).

Buna göre “*Dindarlık düzeyi TV izleme oranına göre farklılaşmaktadır. Çok fazla Tv izleyenlerin dindarlık düzeyi azalmaktadır.*” Şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz verilerine göre desteklenmemektedir.

Karaerkek (2008) televizyon izleme ve dindarlık arasındaki ilişkiyi gözlemlemiş, dindarlığın televizyon seyretme davranışına etki ettiği sonucuna ulaşmıştır. Televizyon kanallarını seçerken dini kriterlerin önemli olduğu görülmüştür. Kendini dindar olarak tanımlayanların televizyona bakışı eskisi gibi katı değildir. Dini ve milli kültür etkisindeki program yapan kanalların haricinde farklı kanal ve programların izlenmesi, televizyon izleme ve dini tutum arasındaki ilişkinin değişim sürecinde olduğunun göstergesidir.

Bireyin dini büyük ölçüde içinde taşıyan gelenek ve gelenekten farklılaşan modern yaşam tarzı arasında sıkışmış olup, psikolojik bir çatışma içerisinde bulunmaktadır. Çatışmanın sonucu olarak ortaya çıkan gerginlik, bireyi özellikle popüler kültür ürünleri üzerinde yoğunlaştırıyordu. Televizyon, bireyin psikolojik gerginliğini atmak için bir imkan olarak ortaya çıkmıştır. (Bilgin, 2003, s. 211).

Odabaşı (2002) ‘nın internet kullanan çocuklar için dile getirdiği gibi; *İnternet günümüz gençliğinin yaşamında önemli bir yer edinmiştir. Televizyon izleyicisi genç, seyirci konumunda etkilenmeye hazır pasif bir nesne konumunda iken, internet gençliği aktif bir katılımcı ve siber oyuncu konumuna gelmiştir.* Çünkü olayın içinde etkileşim vardır. bu

durum gençlerin internetle ilgili kullanımını artırırken televizyon izleme konusunda uzaklaşmalarını sağlamıştır.

4.2.8 Dini Tutum ve Kitap Okuma Oranı

Tablo 4. 17 Kitap Okuma Değişkeni Tek Yönlü Anova Analizi

Ölçek	Grup	n	Ort.	SS	Var.K	K.T.	SD	K.O.	F	p
Dini Tutum Ölçeği	Hiç	72	31,15	6,266	GA	44,847	2	22,424	,523	,593
	Bazen	185	31,52	6,589	GI	15986,384	373	42,859		
	Her Gün	119	30,74	6,645	Toplam	16031,231	375			
	Total	376	31,20	6,538						

*p<0.05

Tablo 4.17’de Kitap Okuma değişkeni için One-Way ANOVA Analizi sonuçları verilmiştir.

Kitap Okuma değişkeni gruplarına göre Dini Tutum Ölçeği Puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir (p=,593>0,05).

Buna göre “*Dindarlık düzeyi kitap okuma oranına göre farklılaşmaktadır. Her gün kitap okuyan bireylerin dindarlık düzeyi artmaktadır.*” Şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz verilerine göre desteklenmemektedir.

Duran (2020), yaptığı çalışmada dini tutum puanının aylık kitap okuma sayısına göre farklılaştığı, aylık kitap okuma sayısı arttıkça dini tutum puanının azaldığına dair sonuca ulaşmıştır. Bireyler, eğitim seviyeleri ile paralel şekilde kitap okumaktadırlar. Literatüre bakıldığında eğitim seviyeleri yükseldikçe dindarlık puanlarının azaldığı görülmektedir. Fakat dindarlığın, okunan kitap sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair araştırma mevcut değildir. Yaptığımız araştırma üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığı için, eğitim seviyeleri ve kitap okuma oranları karşılaştırılamamıştır.

Karaca (2007)’ya göre günümüz gençliğinin özelliğinin kitap okumaması ve sosyo-kültürel etkinliklere rağbet göstermemesidir. Günümüz gençliğini *internet gençliği* olarak adlandırmıştır. İnternet gençliğinin kitap okuma ve kütüphane kullanımıyla içli dışlı olmadığını belirtmiştir. Bu durum, eğitim ve gelişim döneminde olan gençler için

olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalınabilecek bir durumdur. İnternete fazla zaman ayırıp kitap okumanın ihmal edilmesi problemlili bir durumdur. Her ne kadar bilişim toplumunun temeli internet olsa bile bu kitabın gerekliliğini ortadan kaldıracağı söylenemez. İnternet gençliğı, internet kullanımı sebebiyle kütüphaneye daha az gitmektedir. Gençlerin önemli kısmı kütüphaneyi ödevleriyle ilgili yazılı kaynaklara ulaşmak için gittiğı görülmüştür.

5. SONUÇ

Bu çalışma ile 18-25 yaş aralığındaki gençlerin nasıl bir dini tutuma sahip olduğunu görmek amaçlanmıştır. Modernleşmeyle birlikte değişen dünya özellikle gençlerin dini algısını nasıl şekillendirmiştir? gibi sorular çevresinde konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların dindarlık düzeylerini cinsiyet, eğitim gördüğü fakülte/bölüm, yaş gibi sosyo-demografik özellikler bakımından incelenmiştir.

Araştırmada 2023 yılı Eylül-Ekim aylarında Ordu ve Giresun Üniversitesi'nde eğitim gören 18-25 yaş aralığındaki 376 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubunun 198'ü kadın 178'i erkektir. Araştırmaya katılan katılımcıların yaş aralığı 18-25 yaş aralığındaki öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma örnekleminin tamamı Ordu ve Giresun Üniversitesi'nde eğitimi gören lisans öğrencilerinden olup 65'i İlahiyat, 34'ü İktisat, 25'i Tıp, 20'si Türk Dili ve Edebiyatı, 17'si Beden Eğitimi, 17'si Türkçe Öğretmenliği, 198'i diğer fakülte/bölmelerde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Katılanların %84,6'sı bekâr, %15,4'ü evlidir. Araştırmaya katılanların %20,5'i köyde, %41,5'i İlçede, %38,0'ı ise İlde yaşamaktadır. Araştırmaya katılanların %34,3'ü alt gelire, %38,6'sı orta gelir, %27,1'i üst gelire sahiptir. Araştırmaya katılanların %41,5'i az, %38,0'ı orta, %20,5'i çok fazla tv izleme oranına sahiptir. Araştırmaya katılanların %19,1'i Hiç, %49,2'si Bazen, %31,6'sı ise her gün kitap okuduklarını işaretlemişlerdir.

Araştırma sonucuna göre dini tutum ve cinsiyet ilişkisine dair bulgular incelendiğinde kadınların erkeklere göre daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür. Buna göre dindarlık düzeyi cinsiyete göre farklılaşmaktadır, kadınlar erkeklere oranla daha dindardır şeklinde kurulan hipotezimiz doğrulanmıştır.

Eğitim görülen fakülte/bölüm ve dindarlık düzeyleri arasında yapılan analize göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir. Bölümü İlahiyat olanların Dini Tutum Ölçeği Puanı ortalaması, Diğer tüm bölümlerin Dini Tutum Ölçeği Puanı ortalamasından anlamlı bir şekilde farklı ve büyüktür. Buna göre dindarlık düzeyi eğitim görülen fakülte/bölüme göre farklılaşmaktadır, İlahiyat fakültesinde eğitim gören öğrenciler daha dindardır şeklinde kurulan hipotezimiz doğrulanmıştır.

Katılımcıların yaş ve dindarlık arasındaki ilişkisi incelendiğinde negatif yönlü ve çok zayıf seviyede anlamlı bir ilişki vardır. Yaş ilerledikçe dindarlık puanlarında azalma görülmüştür. Buna göre dindarlık düzeyi yaşa göre farklılaşmaktadır, yaş arttıkça

dindarlık düzeyi artmaktadır şeklinde kurulan hipotez analiz sonucuna göre desteklenmemiştir.

Medeni duruma göre evli veya bekâr bireylerin dindarlık düzeylerine bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir. Buna göre dindarlık düzeyi medeni duruma göre farklılaşmaktadır, evliler bekârlara göre daha dindardır şeklinde kurulan hipotezimiz analiz verilerine göre desteklenmediği gözlemlenmiştir.

Dini tutum ve yaşanılan yer arasındaki ilişkiye baktığımızda Puanı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir. Buna göre dindarlık düzeyi yaşanılan yere göre farklılaşmaktadır, köyde yaşayanlar, İl ve İlçede yaşayanlara göre daha dindardır şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz sonuçlarına göre desteklenmektedir.

Sosyo-ekonomik düzeye göre dini tutum puanları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir. Buna göre dindarlık düzeyi ekonomik düzeye göre farklılaşmaktadır, alt gelire sahip insanlar daha dindardır şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz verilerine göre desteklenmediği gözlemlenmiştir.

Dini tutum ve televizyon izleme oranı arasındaki ilişkiye bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir. Buna göre dindarlık düzeyi TV izleme oranına göre farklılaşmaktadır, çok fazla televizyon izleyenlerin dindarlık düzeyi azalmaktadır şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz verilerine göre desteklenmemektedir.

Dini tutum ve kitap okuma oranına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir. Buna göre dindarlık düzeyi kitap okuma oranına göre farklılaşmaktadır, her gün kitap okuyan bireylerin dindarlık düzeyi artmaktadır şeklinde kurmuş olduğumuz hipotez analiz verilerine göre desteklenmediği görülmüştür.

Dindar veya dindarlık kavramı gerek sosyoloji gerek psikoloji için önemli konulardan biridir. Dindarlık kavramı her zaman toplumda beklenti oluşturabilen bir kavramdır. Diğer bir ifadeyle toplumun dindar bireylere karşı her zaman beklentileri bulunmaktadır. Toplum değiştikçe dindarlık beklentileri de değişmektedir.

Toplumsal değerlerin öneminin yitirildiği ve bireyin öne çıktığı modern toplumda genç nesil, dindarlığı dini grup ve cemaatlerden bağımsız olarak yaşama eğiliminde olduğu

görülmektedir. Gençler dini inanç, duygu ve davranışları yoğun bir şekilde sahip olmalarına karşın dini etkinliklere nazaran daha kayıtsız oldukları görülmüştür. Yoğun dini duygulara sahip gençler, dini ritüeller konusunda eksik kalmıştır.

Elde edilen verilerin sonuçları için genel bir değerlendirme yapıldığında genç kesimin din ve modernlik ikileminde kaldığı ve modernliğin getirmiş olduğu yeniliklerin din algısını ve görüşünü etkilediği ve dönüştürdüğü söylenebilir. “M Nesli: Yeni Müslüman Gençlik” (2018) kitabında anlatılan gençlik tipine göre M Nesli, hem müzik dinleyen hem de dans eden, ayrıca namaz kılıp oruç tutan bir gençliktir. Batı kültürünü ve İslam kültürünü bir arada yaşayan gençliktir. Her iki kültürden de izler taşımaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda modern neslin kendini Allah’a yakın hissettirdiği ancak ibadetler ve dini etkinliklere katıldığında zevk almakta kararsız kaldığı görülmektedir.

Gençlik dindarlığına baktığımızda kurumsal dindarlıktan uzaklaşmış, bireysel ve özelleştirilmiş bir yapı ortaya çıkmıştır. Gençlik dindarlığı, geleneksel dindarlık anlayışı içinde geleneksel ve modernin iç içe geçtiği bir dindarlık formu şekline bürünmüştür. Bu dindarlığın önemli özelliklerinden biri de tepkisel, eleştirel ve savunmacı nitelik taşımasıdır. Gençlik döneminin verdiği fiziksel ve ruhsal değişimler bu durumu etkilemektedir. Dindarlık anlayışları sürekli değişim ve etkileşim içindedir. Daha seküler, dini hayatın merkezinde değil, gündelik hayatlarında etkisi zayıf sembolik din anlayışı mevcuttur. Gençler için din aynı zamanda sosyal bir kimlik görevi görmektedir. Aidiyet ve kimlik arayışında olan gençler katıldıkları dini ritüellerle bu ritüelleri yerine getirenlerle ortak bir payda oluşturmaya çalışmaktadır. Gençlerin yaşamlarında din, ritüellerden çok inanç yönü güçlü bir ilgi konusu olmakta, ideolojik yön zayıf görünmektedir. Hem düzenli olarak ibadet eden hem de aynı zamanda dini bilgilenmeyi bir arada sürdüren gençlerin oranı düşüktür. Gençler sadece ailelerinden ve arkadaş çevrelerinde öğrendikleri dini bilgilerle yaşamını sürdürmektedir. Dini eğitim almayan gençlerin dini bilgi araştırma durumu bulunmamaktadır.

Mevcut çalışma modern toplumdaki gençlerin dindarlık düzeylerini inceleyen çalışmalara katkı sağlaması bakımından önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte çalışmada iyileştirilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Katılımcıların eğitim gördüğü fakülte/bölüm ortalaması dikkate alındığında bu çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu sebeple araştırma diğer bölümleri kapsama noktasında sınırlı kalmıştır. Daha farklı bölümlerin çoğunlukta olduğu

araştırmalar araştırma çerçevesini genişletebilir. Ayrıca bu çalışmanın sadece online platformlar üzerinden ulaşılan katılımcılara uygulanması, araştırmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Araştırmanın daha çok katılımcı ile farklı gruplar üzerinde gerçekleştirilmesi gençlerin dindarlık düzeyinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, A. (2001). *Geleneksel Toplumda Modern Topluma Geçişte Dini Hayat*.
- Akdoğan, A. (2004). *Sosyal Değişme ve Din*. Rağbet Yayınları.
- Akdoğan, A. (2015). *Sosyal Ahlak Kur'an ve Sünnet'ten Örneklerle: Sosyal İlişkiler ve Ahlaki Değerler*.
- Akşit, B. (2012). *Türkiye'de Dindarlık: Muhafazakârlık ve Laiklik Ekseninde İnanma Biçimleri ve Yaşam Deneyimleri* (1. baskı). İletişim.
- Altun, F. (2017). *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*.
- Apaydın, H. (2001). *Kişilik Özelliklerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi* [Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslantürk, Z. (1998). *Kutsalın Dönüşü*. Ayışığı Kitapları.
- Ay, M. (2021). İlahiyat Eğitimi Dindarlığı Etkiliyor mu? İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Deneyimleri Çerçevesinde Fenomenolojik Bir Araştırma. *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 7(1). <https://doi.org/10.47424/tasavvur.906269>
- Aydemir, R. E. (2008). *Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi)* [Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayhan, K. (2019). *Ortaya Çıkan Yeni Popüler Dinî Ögeler ve Gençlerin Anlam Arayışı Arasındaki İlişki* (S. Taşkın & S. Yılmaz, Ed.). Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları.
- Ayten, A. (2004). *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2009). *Prososyallik, Empatik Eğilim ve Dindarlık Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Araştırma* (Doktora Tezi 50, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuifd/issue/62989/895925>

- Bayyığıt, M. (1989). *Üniversite Gençliğinin Dini İnanç, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma (Selçuk Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Anket Uygulaması)* [Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berger, P. L. (2017). *Modernleşme ve Bilinç*. Pınar Yayınları.
- Bilgin, V. (2003). Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1).
- Cirhinlioglu, F. G., & Ok, Ü. (2010). İnanç ya da Dünya Görüşü Biçimleri ile İntihara Yönelik Tutum, Depresyon ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1), Article 1.
- Çetin, H. (2018). *Üniversite Mezunu Yetişkin Bireylerin Dini Tutum Düzeyleri İle Suçluluk-Utanç Duygularının Karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Develi, H. (2019). *Modern Toplumda Batıl İnançlar ve New Age Akımı* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Duran, M. E. (2020). *Eleştirel Düşünce ve Dindarlık* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ferah, N. (2019). *Boşanma Sürecindeki Bireylerde Dini Başa Çıkma Davranışlarının Analizi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Giddens, A. (2018). *Modernliğin Sonuçları* (8. bs). Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2019). *Sosyoloji*.
- Glock, Y. C. (1982). Birleşik Devletlerde Dinsel Bir Uyanış Var mı? İçinde R. Boudon & P. Lazarsfeld (Ed.), & E. Sinanoğlu (Çev.), *Toplum Bilimleri Sözlüğü*. Unesco, Türkiye Milli Komisyonu.
- Güllü, İ. (2010). *Gecekondulaşma, Gençlik ve Dindarlık (Kayseri Argıncık Örneği)* [Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Billimler Enstitüsü.
- Günay, Ü. (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. Dergah Yayınları.

- Günay, Ü. (2005). *Din Sosyolojisi* (6. baskı). İnsan Yayınları.
- Güngör, E. (2000). *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal ahlâk*. Ötüken Neşriyat.
- Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi*. (2023, Mayıs 20). <https://hugaum.hacettepe.edu.tr/>
- Hökelekli, H. (2005). *Din Psikolojisi*.
- Hökelekli, H. (2010). *Din Psikolojisine Giriş* (1. basım). Değerler eğitimi merkezi yayınları.
- Hökelekli, H. (2015). Gençlik ve Din. İçinde *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*.
- Janmohammed, S. Z. (2018). *M Nesli: Yeni Müslüman Gençlik* (E. Kızılelma, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1972). *Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları / İzmir Lise Öğrencileri Üzerinde Bir İnceleme*.
- Kalaycı, Ş. (Ed.). (2006). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım.
- Karaalp, C. (2019). Kur'an'da Örnek Genç Modeli. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 2(4), Article 4. <https://doi.org/10.35235/uicd.490202>
- Karaca, F. (2000). *Ölüm Psikolojisi*. Beyan Yayınları.
- Karaca, M. (2007). İnternet Gençliği: Yeni Bir Gençlik Tiplemesi Denemesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 2(4).
- Karaerkek, A. (2008). *Televizyon Karşısında Dindarlık Tutumları (Amasya Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayıklık, H. (2003). *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*. Baki Kitapevi. <https://avesis.cu.edu.tr/yayin/217d9667-1c25-4765-a407-a81509d1d124/orta-yas-ve-yaslilikta-dinsel-egilimler>

- Keskin, İ. (2014). *Modernizmin Kıskaçından Postmodern Dünyaya Din ve İslam*. Sentez Yayın Ve Dağıtım Tic. San. A. Ş.
- Kızılçelik, S. (1994). *Sosyoloji Teorileri (2 Cilt Takım)*. Nüve Kültür Merkezi.
- Kızılgeçit, M. (2015). *Din Psikolojisinin 200'ü*.
- Kızılgeçit, M. (2016a). Dindarlık Üzerine Meta-Analitik Bir Çalışma Doğu Karadeniz Örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 1143-1163.
- Kızılgeçit, M. (2016b). Yalnızlık Umutsuzluk Ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Çalışma. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 171-178.
- Kızılgeçit, M., & Vural, M. E. (2017). "Kişilik ve Dindarlık İlişkisi: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Güneysu Örneği). *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 371-375.
- Kimter, N. (2018). Üniversiteli Gençlerde Dindarlık ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 22.
- Koştaş, M. (1995). *Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış*. Diyanet Vakfı Yayınları.
- Köse, A. (2014). *Kutsalın Dönüşü: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*. Timaş Yayınları.
- Köse, A., & Ayten, A. (2012). *Din Psikolojisi*.
- Kula, N. (2001). *Kimlik ve Din*. Ayışığı Kitapları. <https://www.nadirkitap.com/kimlik-ve-din-m-naci-kula-kitap8554490.html>
- Mcguire, M. B., & Spickard, J. V. (2017). Modern Dünyada Din (F. Orhan, Çev.). *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 17(1), Article 1.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. Dem Yayınları. <https://www.nadirkitap.com/kisilik-ve-din-ali-ulvi-mehmedoglu-kitap28117940.html>
- Nasr, S. H. (2019). *Modern Dünyada Geleneksel İslam* (10. bs). İnsan Yayınları.

- Nasr, S. H., & Gündoğdu, O. S. (2017). *Genç Müslümana Modern Dünya Rehber*.
- Odabaşı, F. (2016). *Muhalefet Süreci Bağlamında Gençlerde Din ve Sivil İtaatsızlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Rağbet Yayınları.
- Odabaşı, H. F. (2002). *İnternet ve Çocuk*. Kapital Medya.
- Ok, Ü. (2011). Dini Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme ve Geçerlik Çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 528-549.
- Onay, A. (2004). *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim: Üniversite Öğrencileri Örneklemi*. Dem Yayınları.
- Peker, H. (2013). *Din Psikolojisi*. Çamlıca Yayınları.
- Poole, R. (1993). *Ahlak ve Modernlik* (M. Küçük, Çev.). Ayrıntı.
- Sambur. (2007). *İslam'ın Aktüel Değeri*. Katkı Yayınları.
- Selçuk, M. (2000). Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu. İçinde *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* (1. bs). Ensar Neşriyat.
- Sezgin, K. (2016). *Üniversite Gençliğinin Kimlik İnşası Sürecinde Yaşadığı İnanç Sorunları (Dicle Üniversitesi Örneği)*. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sungur, E. (2014). *Seyyid Hüseyin Nasr Göre Gelenek ve Modernlik*. Çizgi Kitabevi.
- Sungur, E. (2016). *Postmodern Tüketim Anlayışında Dindar Yaşam Biçimleri*.
- Şalguni, M. R., & Okan, D. (2005). *İslam ve Modernizm*.
- Tekin, M. (2011). *Kutsal Sekülerizm*. Açılım Kitap.
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin Eleştirisi* (H. Tufan, Çev.). Yapı Kredi.
- Turan, Y. (2017). *Kişilik ve Dindarlık*. Ensar Yayınları.
- Turan, Y. (2018). *Kişilik ve Dindarlık*. Ensar Neşriyat.

- Turan, Y., & İyibilgin, O. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri ve Kur'an'a Yönelik Tutumları Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Ordu Üniversitesi Örnekleme). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 409-420.
- Turner, B. S. (2017). *Din ve Modern Toplum* (A. Tüfekçi, Çev.). Sentez Yayınları.
- Türk Gençliği 98—Suskun Kitle Büyüteç Altında*. (1999).
- Uysal, V. (2006). *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*. Dem Yayınları.
- Varış, F. (2019). Ergenin Gelişimine Etki Yapan Kültürel Faktörler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), Article 1. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000224
- Yapıcı, A. (2006). Yeni Bir Dindarlık Ölçeği ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 65-115.
- Yapıcı, A. (2009). Modernleşme-Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinin Anlam Dünyasında Dinin Yeri (Çukurova Üniversitesi Örneği). *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(2), 1-37.
- Yavuzer, H. (2018). Üniversite Gençliğinin Din Algısı (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği). *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(2), Article 2.
- Yıldız, M. (2014). *Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi; 31). İzmir İlahiyat Vakfı.
- Yörükoğlu, A. (1985). *Gençlik Çağı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EKLER

Ek 1. Ok-Dini Tutum Ölçeği

DİNİ DEĞERLERE YÖNELİK TUTUMLAR						
Lütfen Müslüman dindarlığı ile ilgili aşağıdaki ifadelere ne düzeyde katıldığınızı belirtiniz. Bu konuda, dini inancı farklı olanlar maddeleri kendi inancına uyarlayabilir veya cevaplamayabilir.						
1.	İnanmışım dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Yarı yarıya katılıyorum	Çoğuna katılıyorum	Tamamına katılıyorum
2.	Yaşantımın dini değerlere uygun olup olmadığına dikkat ederim	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Yarı yarıya katılıyorum	Çoğuna katılıyorum	Tamamına katılıyorum
3.	Ezan, dua veya ayet gibi dini okumaları dinlediğimde duyulanırım	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Yarı yarıya katılıyorum	Çoğuna katılıyorum	Tamamına katılıyorum
4.	Dinî etkinliklere katıldığımda gerçekten zevk alırım	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Yarı yarıya katılıyorum	Çoğuna katılıyorum	Tamamına katılıyorum
5.	Allah'ın bana çok yakın olduğunu hissediyorum	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Yarı yarıya katılıyorum	Çoğuna katılıyorum	Tamamına katılıyorum
6.	Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Yarı yarıya katılıyorum	Çoğuna katılıyorum	Tamamına katılıyorum
7.	Zor zamanlarda Allah'ın bana yardım ettiğini düşünüyorum	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Yarı yarıya katılıyorum	Çoğuna katılıyorum	Tamamına katılıyorum

8.	Dini inancın insanlara yararından çok zararı olduğunu düşünüyorum	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Yarı yarıya katılıyorum	Çoğuna katılıyorum	Tamamına katılıyorum
----	---	------------------	----------------	-------------------------	--------------------	----------------------

Ek 2. Etik Kurul Kararı

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı	Cevahir KILIÇ
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	0000-0003-2542-7257
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10451506
Lise	Giresun AÖ İmam-Hatip Lisesi
Lisans	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri

